

פרק שלישי

א אוכלין עראי מן העיסה

ר"ש

א אוכלין עראי מן העיסה. ¹אמר[ינן] צירושלמי (הל' א) **אמר ר' חגי, לא שנו אלא עראי, אצל קצב אסור, מפני ש[הוא] ²מערים ³לפוטרה**

וצירושלמי (הל' ג) מוקי לה בעיסה ראשונה¹⁴, אצל בעיסה שניה אין לשני אצל הטבל.¹⁵ (רבי חייא בר גא צא צאס רבי יחזקע, אין לך מנצר כולן אלא ו' משקין צלצל):

ביאורים

רבינו לקמן, דלכ"ע כיון שנתנה את המים היא חייבת בחלה מן התורה, דקרינן ביה "ראשית עריסותיכם", א"כ קשה למה אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל, ולמה, כיון שנתחייב מן התורה, מ"ש קודם גלגול ומ"ש לאחר גלגול. והוסיף חיד דוד לבאר ז"ל: והרא"ש כתב דאפילו קבע מותר מן התורה, דלא דמי לתבואה קודם המירוח דאין שם עיסה עליה. והוא תמוה, דהרי בירושלמי מוכח דשם עיסה עליה מן התורה, ובלא"ה מוכח כן, דאל"כ לא היה מותר להפריש חלה בנתינת מים.

והנה ז"ל הרא"ש בפירושו כאן: לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול, ואין ראוי לאסור אכילת קבע, דלא דמי לתבואה קודם מירוח, משום הכי צריך לטעמא דשמא יערים. עכ"ל. כלומר דקשיא ליה להרא"ש למה ליה לר' חגי האי טעמא דשמא יערים, ולמה לא יאסר לאכול קבע מעיקר הדין כשאר טבל דתבואה קודם מירוח. לזה כתב דלא דמי לתבואה קודם מירוח, הואיל וכאן אין שם עיסה עליה קודם גלגול. עכ"ל. ודבריו צ"ב, כמו שתמה חיד דוד. וכבר תמה עליו כן גם המהרי"ט אלגאזי (אות ט', במהדורתנו או"ק א) ז"ל: ולפי האמור דבריו תמוהים, דכיון דקתני סיפא דבנתינת המים מגבהת חלתה, ע"כ דאפילו קודם גלגול חשיב כתבואה קודם מירוח, וכיון דקתני מתני' אוכלין עראי מן העיסה ע"כ דמיירי אחר נתינת המים, דמקמי הכי לא שייך שם עיסה כלל ועיקר, וא"כ מן הדין יש לאסור אכילת קבע דומיא דתבואה קודם מירוח. עכ"ל.

וכן תמה המשנה ראשונה כאן ז"ל: אבל הרא"ש בפירושו כתב דהכא אי לאו טעם שמא יערים לא היה לנו לאסור אפי' קבע, דקודם גלגול אין שם עיסה עליה, ולא דמי לתבואה קודם מירוח. ע"כ. ולא הבנתי אמאי לא דמי, התם נמי מדאורייתא דגן בעינן דאידיגן, ובשבליה לאו דגן הוא. ואדרבה הכא אמרינן משנותנת המים מגבהת חלתה וכו' וכתב הר"ש דמנתינת מים קרינן בה "ראשית עריסותיכם". ע"כ. וכ"כ הראב"ד. אלמא שם עיסה עליה. ומטעם זה נראה דנתינת המים לענין חלה כמעשר שהקדימו בשבליהם דהוי מעשר, ה"ה בחלה. וקודם נתינת מים לא דמי לתבואה בשבליהם, דהתם ודאי אתי לידי דיגון והוי קרוב לגמרו, אבל קמח גרידא מי יימר דאתי לידי חלה, שמא יבשל או יעשה סופגנין. אבל משנותנת המים לשם עיסה הוי קרוב לגמרו. והר"ש כתב בפ"ב (מ"ה) דהמפריש חלתו קמח אינה חלה, ומעשר בשבליהם גזירת הכתוב הוא כדפי' ספ"ק דתרומות (ועיי"ש בביאורים הערה 5). ע"כ. ועדיין צריך טעם דנילוף חלה מהתם. אלא כדפי'. עכ"ל. ועיי' גם בבבלי נזר יו"ד סי' תכ"ד.

[ובאמת המאירי כאן וכן התשב"ץ בדיני חלה שלו (בח"ב סי' רצ"א) הפרק הששי סעי' ו' כתב, כי הגלגול בחלה דומה למירוח בתבואה ואז אסור באכילת קבע, וקודם המירוח מותר באכילת עראי אע"פ שאם הפריש הוי הפרשה, ה"נ בנתינת מים הוי קודם מירוח, ולהכי מותר באכילת עראי כמו גבי תבואה. עיי"ש. ולדבריהם בודאי תמוה, למה הוצרך ר' חגי בירושלמי לטעמא דשמא יערים. וכמו שהקשה חיד דוד ז"ל: וראיתי ברשב"ץ ח"ב סי' רצ"א בדיני חלה (הפרק הששי ס"ו) שכתב כי הגלגול בחלה דומה למירוח בתבואה

מטמא לה. י"ל לדעת רבינו [כמש"נ בהערה הקודמת] דהואיל וטומאה זו דפחות מכביצה אינה אלא מדרבנן, לא גזרו גבי טומאת חולין, שאף היא אינה אלא דרבנן משום תקנת תרומה, כמש"כ רש"י בסוטה (שם ד"ה ואיבעית אימא דכ"ע לאו כחלה דמי כו'). והמאירי בסוטה (שם) כתב ז"ל: אי נמי לאו כחלה דמו, מאן דאמר פחות מכביצה סבירא ליה דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, ואותו פחות מכביצה טהור הוא, אע"פ שהוא מקבל טומאה, הואיל ואינו מטמא אחרים מותר. ועיי' עוד במרכבת המשנה (שם) דמוקי לה בשפחות מכביצה הוא מעיסה הטמאה, וכ"ה הרש"ש. ועיי' היטב בתוס' חדשים כאן בסוף דבריו, מש"כ דרש"י והרמב"ם לשיטתם. [ועיי' לעיל בהערה 7. ודו"ק].

14. וכ"ה בפירוש הרא"ש כאן. וכבר הביא רבינו לשון הירושלמי הלזה לעיל בפירקין משנה ד', בזה"ל: בעיסה תחילה, אבל בעיסה שניה אין לשני מגע אצל הטבל. ע"כ. וכ"ה בפירוש הרא"ש שם. ושם כתבנו (בביאורים הערה 49) דכך היתה גירסתם, ושכ"ה בירושלמי דפוס קושטנדינא, ושכן גרסו גם הרש"ס והגר"א. [אבל בירושלמי שלפנינו: 'ועיסתה חלה' במקום 'בעיסה תחילה']. עוד הזכירו רבינו להירושלמי הלזה בפירושו למס' מעשר שני פ"ג משנה י"ב, ושם הוסיף קצת ביאור וכתב ז"ל: אין לשני מגע אצל טבל, כלומר, דלאו כחלה דמו. עכ"ל. [ולענין פירוש דברי הירושלמי, עיי' עוד שם במשנה ד' הערה 49. שהבאנו פירושם של הר"ש סירילאו והשדה יהושע, ושהגר"א בביאוריו שם פירשו בדרך אחר לגמרי].

15. בכת"י ליתא הנך תיבות. גם בירושלמי אין מקום תיבות אלו כאן [אלא לעיל בהל' א', והובא בפירושו של רבינו למס' טבול יום (פ"ג מ"ד), והועתק גם לעיל בפירושו לפירקין בשלהי משנה ב'. עיי"ש]. ואף הגר"א בהגהותיו (שבש"ס וילנא סוף סדר זרעים) מחקן.

1. כ"ה בכת"י. [וכן שאר התיקונים שבמשנה המופיעות בסוגרים מרובעות. ולא הערנו על כך אלא במקום שהשינוי משמעותי].
2. מפני שהוא מערים לאכול ממנו הרבה כדי שלא תשאר שיעור חלה, ותפטר. (מהר"א פולדא). והחזו"א זרעים (בליקוטים סי' ג' סק"ה) פירש בב' אופנים, ז"ל: תוכן הסוגיא, דר' חגי מפרש טעמא דאיסור קבע הוא משום דפוטרה מן החלה, דזימנין דלא נשאר שיעור חלה בעיסה. ומיהו במאי דמבטל חלה מזה שהוא אוכל לא איכפת לן אף שאוכל קבע, אבל כיון דבקבע הדבר מצוי שלא ישאר בעיסה שיעור, אסורה חכמים לעולם. ואפשר דבקבע חוששין במאי דמפקע לה מחלה אף שנשאר בעיסה שיעור וכו' עכ"ל. ועיי' עליו להלן שם שכתב נפק"מ בין ב' הפירושים, דאי כהפירוש הא' [וכמהר"א פולדא] דמפקע לה מחלה ע"י שלא ישאר בה כשיעור, אז איסור אכילת קבע הוא אף בשלא עשאה פת, אלא אפילו בשאוכלה מבושלת, דעכ"פ בהנשאר לא ישתיר כשיעור ויופקע מחלה. אבל לפי הפירוש הב', דחיישינן למאי דמפקע לה לזה שהוא אוכל מחלה, אז דוקא בשאוכלו פת, אבל אם עשאו תבשיל יהיה מותר באכילת קבע. עכ"ל. עיי"ש.
3. חיד דוד כאן תמה על רבינו ז"ל: לפי מה שכתב הרב [הוא

ביאורים

ועיי' עוד לעיל בפ"ב מ"ה ובביאורים שם הערה 5. דגם רבינו כהרא"ש ס"ל בזה, וכמו שהוכחנו שם באורך. וא"כ אפשר שגם הוא מפרש כן לדר' חגי, דלכן הוצרך לטעמא דשמא יערים. ועיי' היטב גם להלן בביאורים הערה 14. ועיי' עוד בפירושו של רבינו למשנה הבאה, ושם בביאורים הערות 19 ו 20. דלטעמיה אזיל בזה. עיי"ש. [ועיי' גם בביאורים למשנה ג ד להלן בהערה 2. ובביאורים לפ"א מ"ד הערה 23. בנוגע לענין זה].

[ונעת נראה להביא ראיה מן הירושלמי לדעת הרמב"ן הרשב"א הריטב"א ודעמייהו ודלא כיסודו של הגר"ח שנתבאר לנו שכ"ה דעת רבינו והרא"ש. דהנה בירושלמי כאן רפ"ג מספ"ל בעיסת חטים עם אורז אי אזלינן בתר טמטום או בתר גלגול. ובגדר טמטום הרי נתבאר דפליגי בה הפוסקים אי קל הוא יותר מגלגול או חמור יותר. ועיי' במהר"א פולדא דאף הנקט דטמטום קל יותר מ"מ הובן לו ספק הירושלמי, ואף דבטמטום אכתי אין החטים שבתערובת מתחייבים, מ"מ איכא צד לחייב האורז, ומשום דעכ"פ הא איכא נתינת מים ומנתינת מים ואילך מגבחת חלתה. והנה אי נימא כהגר"ח, הרי נתינת מים אינו מחייב כלל בחלה, אלא גזייה"כ דחיילא קריאת שם מאז, וא"כ מה ענין זה דמצי חייל קריאת שם לגרום חיוב בהאורז. אבל להרמב"ן ודעמייהו ניחא, דע"י נתינת מים כבר איכא מחייב כמו הבאת שליש בתבואה, על כן סגי בזה לחייב את האורז ע"י טמטום. ודו"ק. ועיי' היטב בחלת לחם (סי' ו' סק"ב) ותבין].

והנה גם הרשב"א [בפסקי חלה שלו (בשער הרביעי, והו"ד בפירוש הר"ש סירילאו על סוגיין)] עמד בקושינו של הרא"ש הלזו אדר' חגי, ז"ל שם: [עם תיקונים עפ"י הרש"ס]: ירושלמי, אוכלין עראי מן העיסה, אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי הא קבע אסור מפני שהוא מערים וכו'. ואני תמה למה הוצרך לטענה זו, תיפוק ליה דכל שהגיע לעונה שיכול להפריש ואם הפריש הויה חלתו חלה, [ד]אסור לאכול ממנה קבע, וכענין שאמרו בתבואה לענין תרומות ומעשרות שאפילו קודם גמר מלאכה דהיינו מרוח מותר [ב]אכילת עראי ואסור לאכול קבע. [והרשב"א לטעמיה, שהוא מן החולקים על יסודו של הגר"ח המוכח מדברי הרא"ש, כמבואר בחידושי לקידושין מ"ו ע"ב, דהביא שם גם את דברי הרמב"ן, (וצ"ל דאף שבתירוצו הראשון שם אזיל בדרך אחר, וכרבינו בפירושו לעיל פ"ב מ"ה ובתרומות פ"א מ"י, מ"מ בעיקר הדבר הוא מסכים לשיטת הרמב"ן בזה), וכן נראה להדיא בפסקי חלה שלו (בשער הרביעי). עיי"ש. על כן קשיא ליה טובא, ולא ניחא ליה בביאורו של הרא"ש. (ועיי' באבי עזרי (שם) ודו"ק)].

ותירץ הרשב"א ז"ל: ויש לי לומר, דשאני עיסה דקילא, שאילו עשאה קבין פטורה לגמרי ואפילו בגמר מלאכה, וכיון שתלויה בשיעורין הייתי סבור לומר דכל שחלקה קודם גמר מלאכתה מותר ואפילו באכילת קבע, ואשמעינן דאסור מההוא [טעמא] משום הערמה. אבל בתבואה לענין תרומה ומעשר שאין תלוין בשיעורין אלא כל שנגמרה מלאכתן אפילו כל שהוא חייב בתרומה ומעשר, דין הוא שלא [יאכל] ממנה קבע ואפילו קודם גמר מלאכתה, שאכילתה קבע קובעה לתרומה ומעשרות. עכ"ל.

וז"ל החזו"א זרעים (בליקוטים שם סי' ג' סק"ה): ולא ניחא ליה לר' חגי לפרש טעמא דמתני' כפשטה, דקבע אסור משום אסור טבל כמו שאסרו חכמים קבע בכל טבל שלא נגמרה מלאכתו, דשאני פירות שאין להם שיעור, וחטה אחת חייבת בתרומה, והלכך כשאוכל קבע שפיר אסור חכמים שהרי הוא טבל, ואילו הפריש חייל תרומה מן התורה, אבל עיסה שחלקה קדם גלגול פקעה טבלה, ואף אם הפריש לא חייל חלה כדן נוטל חלה מן הקב [לרבנן דר"ע, ואף לר"ע בלא חזר והשיך למאי דחזרו ופירשו טעמא דר"ע משום דהוי כמתנה לכשיצורף], ואע"ג דהכא לאחר שנתנה מים קיימינן, דקדם שנתנה מים ודאי אין איסור קבע, ולאחר נתינת מים אם הפריש חייל מה"ת דכבר מיקרי עריסה כדאמר בירושלמי, מ"מ כשחלקו קדם שהפריש פקע טבלו מה"ת, ואף אם יפריש עכשו לא חייל, והלכך ס"ל לר' חגי דאין איסור בקבע משום טבל וכו'. עכ"ל.

וכו'. וקשה דא"כ למה הוצרך הירושלמי לומר הטעם על איסור קבע כדי שלא יפקיעו, והא מדינא אסור כמו בתבואה. וכתב שם דצ"ל, דאף בתבואה מדינא שרי קודם מירוח, דלא נתחייב מדאורייתא כמו שמבואר בכמה מקומות, ואפילו הכניס לבית פטור מן התורה קודם מירוח, והתם נמי אסור קבע מה"ט כמו גבי חלה. אמנם הרא"ש לא ס"ל הכי ותבואה קודם מירוח לאו מה"ט אסור, ודבריו צריכין תלמוד. עכ"ד. אולם יעוי' באפריון שלמה (שם אות י"ג) שכתב דהתשב"ץ נקט כר' יוסי הירושלמי (עיי' להלן בהערה הבאה בביאור דברי ר' יוסי), ודלא כר' חגי. עיי"ש היטב.

גם הגר"א בשנו"א כאן (בד"ה מכין שהיא נותנת) כתב כהמאירי והתשב"ץ ז"ל: פ"י תיכף כשנותנת מיד התחיל זמן החלה שיהא יכול להפריש, אבל מ"מ יכול לאכול עראי עד גמר מלאכתה שהוא הגלגול, וכמו בתרומה שאחר שהביאה שליש הוא יכול ליטול תרומה, ואוכל עראי עד שיעשה גורן שהוא גמר מלאכה, כן הוא גם כאן. עכ"ל. ואולם על הגר"א לק"מ הקושיא מדר' חגי, דאיהו גריס בדר' חגי: אבל 'קבין' אסור, ודלא כגירסתינו אבל 'קבע' אסור, וממילא לק"מ, כמש"כ בחידושי הגר"ז (סטענסיל) במנחות ס"ז ע"א (עמ' רט"ו). עיי"ש.

וכתב עלה המהרי"ט אלגאזי (שם) ז"ל: ואפשר ליישב דבריו, דהא דקתני בסיפא ובלבד שיהיו שם ה' רבעים קמח, דהכוונה שיהיו שם ה' רבעים קמח שנתערבו במים, דבפחות מכן לא הגיעו עדיין לכלל חיוב. וא"כ י"ל דברישא דמתני' דקתני אוכלין עראי מן העיסה מיירי בכל גוונא, בין שנתערבו ה' רבעין קמח במים ובין לא נתערבו ה' רבעים כי אם פחות, ובשלמא בנתערבו ה' רבעים חשיב כתבואה קודם מירוח דמן הדין אסור באכילת קבע, אבל בפחות מה' רבעים שעדיין לא הגיעו לכלל חיוב, לא חשיב כתבואה קודם מירוח. וע"ז כתב הרא"ש דמאי דהוצרכו בירושלמי לטעמא דשלא יערים הוא משום דמתני' מיירי אפילו בנתערבו פחות מה' רבעים, דאפילו בפחות מה' רבעים שפיר קרי ליה התנא עיסה, דמה שנתערב במים מיהא התחלת עירוב עיסה מיקרי. ובכח"ג דפחות מה' רבעים, ע"כ מאי דקתני דאוכלין עראי דמשמע ולא קבע, הוא משום שלא יערים. עכ"ל. [ועיי"ש שמיישב כן גם לאידך גיסא דויבלבד שלא יהא שם חמשת רבעים, ועפ"י המבואר בטור סי' שכ"ז דלא פליגי הנך ב' גירסאות אהדדי. וכמו שיבואר להלן בעז"ה].

והיר דוד בהמשך דבריו כאן כתב ביישוב דברי הרא"ש ז"ל: ונראה דהרא"ש סבר כיון דבנתינת מים נמי נתחייבה בחלה, ואפ"ה שרינן באכילת עראי, א"כ גם אכילת קבע הוה לן למשרי, דהרי בתבואה משעת מירוח גם אכילת ארעי אסור, ובע"כ צ"ל דלא דמי חלה לתבואה, ומטעם זה הוצרך הירושלמי ליתן טעם לאיסור אכילת קבע. עכ"ל.

ובעיקר דעת הרא"ש כתבו כמה אחרונים [יעוי' בחידושי הגר"ז (סטענסיל) מנחות ס"ז ע"א (שם עמ' רט"ו), ובחידושי הגר"ח החדש (בגלינות לספר חידושי רבינו חיים הלוי מהגר"ז), ובזכרון שמואל סי' ט' (בשם אחיו הג"ר יוסף צ"ל), ובאבי עזרי מהדו"ק (פ"ח מביכורים ה"ו ז)], דעפ"י יסודו של הגר"ח (הנז' בביאורים לעיל פ"א מ"ד הערה 23. ופ"ב מ"ה הערה 5. עיי"ש) מבוארים דברי הרא"ש היטב. דהגר"ח חילק בין תבואה שהביאה שליש שאם הפריש ממנה תרו"מ חיילא ההפרשה, לבין נתינת מים בקמח דמאותה שעה אם הפריש חיילא עלה שם חלה, דגבי הבאת שליש בתבואה הא דחייל בה מכאן ואילך קריאת שם תרו"מ, היינו טעמא משום דכבר איכא על התבואה שם דגן, וכבר נשלם בה אחד מן המחייבים של תרו"מ, וכשנשלם אחד מן המחייבים סגי בזה דליחול ההפרשה. אלא דאכתי כל זמן שלא נגמרה מלאכתה ע"י מירוח, שהוא המחייב השני, ליכא חיוב הפרשה. משא"כ בחלה, נתינת מים אינו מחייב כלל בחלה, והא דלאחר נתינת המים חיילא ההפרשה, הוא זה גזייה"כ מיוחד דאע"ג דאכתי ליכא שום מחייב חיילא ההפרשה. והואיל ובנתינת המים אכתי ליכא שום מחייב כלל, משו"ה שפיר כתב הרא"ש דלא דמי לתבואה קודם מירוח.

עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, גלגלה בחטים וטימטמה בשעורים האוכל

ר"ש

מן החלה⁴: עד שתתגלגל. משגלגלה נטבלה⁵, ואסור לאכול ממנה ערלי: ותטמטם בשעורים. פירש

ביאורים

עראי נמי אסור תני לה, אבל קמי הכי אפילו קבע נמי שרי, דכל היכא דיכול להחזירו למקומו לא חשיב קבע וכו'. עכ"ל. וכוונתו להמשך דברי הירושלמי הנז'. והנה קושייתו הלזו גם לרבינו קשיא, דחשמיט את דחיית הירושלמי לדר' חגי, ונקט לה למילתיה דר' חגי כמסקנא.

[ואמנם הפנ"מ פירש דר' יוסי לאו לאפלוגי אדינא דר' חגי האוסר לאכול קבע אתי, אלא אטעמא דיליה בלבד, ולדידיה טעמא דאסור אכילת קבע הוא מעיקר הדין וכבתבואה קודם מירוח, משום דאי מפריש השתא כבר חייל שם חלה. וכן פירש באפריון שלמה דעת התשב"ץ (פרק ו' אות י"ג, וכו"ל בהערה 3). וכ"פ גם החזו"א בליקוטים לזרעים (שם סי' ג' סק"ה). ועיי' עוד בקה"י (שם סי' ל"ג) מה שפירש לפי דעתו. אלא דלכאורה אף לפי פירוש זה קשה דהו"ל לרבינו להביא אף טעמו של ר' יוסי דפליג אדר' חגי וסבר דמעיקר הדין הוא כן].

ובסוף דבריו שם כתב הרש"ש ז"ל: ואחר ראיתי בחלק ב' של שער שני (בפסקי חלה להרשב"א) שהיה חסר בספרו הקושיא הזו, [כלומר הדחייה לדברי ר' חגי]. אבל היא כתובה בכל הספרים שלנו. והוסיף עוד וכתב: וממאי [ד]ר' יוסי מודי דטעמא דמתני' דפ"ב דדייקנן מינה דאסור לעשות עיסתו קבין, הוא מטעמא דר' חגי, צריכין אנו לדברי הרשב"א. עכ"ל. כלומר, דבירושלמי (להלן שם) אמרו: והדה אמרה מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטרה, מפני שאינו יכול, הא אם יכול לא בדה, הדה אמרה שאסור לאדם לעשות עיסתו קבין. ע"כ. והיינו דדייקנן ממתני' דלעיל (פ"ב מ"ג) דביכול לעשותה בטרה אסור לעשותה קבין, וטעמא כדר' חגי משום הערמה. ומינה דמילתיה דר' חגי קיימא למסקנא, ואשר על כן צריכין אנו לדברי הרשב"א. אתו"ד. ומעתה ה"נ צ"ל לדעת רבינו, דהא דאפשר דלא גריס כלל לקושייתו של ר' יוסי. ועוד, דמתני' דפ"ב מ"ג הא מוכיחין כר' חגי. ופשוט.

5. דזהו גמר מלאכתה לחלה, וכלשון רש"י בנדה (ו' ע"ב): גלגול (בחולין) [בחסין (כן העתיק האו"ז)], זהו גמר מלאכתה לחלה. ע"כ. וכע"ז בפירוש הרא"ש להלן בדר' חייב מיתה. ומהו הגלגול, הנה הריבמ"צ כאן כתב ז"ל: עד שתתגלגל, פ"י עד שתגמר לישתה. וכ"ה באור זרוע (סי' רל"א). והנה באבני נזר (חיי"ד סי' תכ"ד אות ד') כתב דמדברי רש"י בב"מ פ"ט ע"א מבואר דלישה הוה אחר גלגול, דו"ל הברייתא שם: תניא איך "דיש" מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה ופועל אוכל בו וכו', יצא הלש והמקטף והאופה שנגמרה מלאכתו לחלה דאין פועל אוכל בו. ופירש"י ז"ל: הלש, משנתן המים וגילגל נתחייב בחלה, ועדיין צריכה ללוש ולשוף ולבעוט. עכ"ל. הרי דלישה אחר גלגול היא.

וכתב עוד שכן נראה גם מדברי התוס' בביצה ט' ע"א (ד"ה גלגל), דגמר הלישה הוה אחר הגלגול, ז"ל שם: ע"ל דלפי הירושלמי ניהא, דקמייירי שלא גמר הלישה מעי"ט, ואע"ג דסוף סוף היה יכול להפריש מבעוד יום משעת גלגול, מכל מקום אחר שנגמרה הלישה בי"ט הוה ליה כאילו נעשת כל הלישה בי"ט, שרגילות שלא להפריש חלה עד גמר הלישה וכו'. עכ"ל. [ועיי' בחידושי הרשב"א שם]. וכתב שדבריהם נוטין לדברי הרמב"ם בפיה"מ כאן, דמפרש עד שתתגלגל, פ"י עד שתתערב.

ובאמת כ"ה מפורש גם בלשון הרמב"ם בחיבורו (פ"ח מביכורים ה"ד): מאימתי נתחייב העיסה בחלה, משתתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים או שתטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד. עכ"ל. ואולם יעיי' במהר"י קורקוס (שם ה"ב) שפירש ז"ל: ופי' שיתערב כל הקמח במים עירוב יפה, וזהו שכתב ותעשה כולה גוף אחד.

ועיי' כעין זה באבני נזר (שם סי' תכ"ד אות ב' ג'). ועיי' מש"כ עוד החזו"א ביאור נוסף בליקוטים (סי' ב' סק"א).

ובחלת לחם (סי' ו' אות י') כתב ליישב קושיית הראשונים הנז' בדרך אחר, ז"ל: ואמנם לכאורה י"ל, דגם בתבואה קודם מירוח דאסור אכילת קבע, היינו גם כן מטעם זה מפני שהוא מערים לפטרו מן המעשר. ואמנם המעיין בירושלמי רפ"ג יראה דמש"ה הוצרך לומר הטעם מפני שהוא מערים, משום דדוגמא לזה דאוכל מן העיסה אפילו קבע כנגדו בתבואה ג"כ מותר. וז"ל הירושלמי: א"ר יוסי אי מן הדא לית את ש"מ כלום, שאפילו שהוא נוטל ממנה שנים ושלשה מקרצות מכיון שהוא עתיד להחזירו לדבר שלא נגמרה מלאכתו מותר, דא"ר יוסי בשם ר' זעירא בשם ר' אליעזר אף מה שבלגין לא נטבל מפני שהוא עתיד להחזירו לדבר שלא נגמרה מלאכתו וכו'. ועיי' במפרש שם שפירש להדיא דדוגמא לזה בתבואה ג"כ מותר קודם שנגמרה מלאכתו, ולכן הוצרך הטעם מפני שהוא מערים, והו"ל כעושה עיסתו קבין. עיי"ש.

גם המשנה ראשונה נקט כן, דטעם זה דשמא יערים היינו נמי טעמא דתבואה קודם מירוח אסור באכילת קבע, ז"ל: אוכלין עראי, אבל קבע אסור כמו לענין מעשר דקודם גמר מלאכה מותר בעראי ואסור בקבע כדתנן פ"ק דמעשרות. ובירושלמי דהכא יהיב טעמא דבקבע אסור שמא יערים לפוטרה מן החלה. ע"כ. ונראה דהיינו נמי טעמא דמעשרות, דהתם נמי אינו אלא מדרבנן לאסור בקבע כדפירש"י בברכות ד' ל"א, והיינו שמא יערים. וכ"כ גם חיד דוד, עיי' עליו, [והובא לשונו לעיל].

ועיי' עוד בקה"י (זרעים סי' ל"ג) שביאר דברי ר' חגי בדרך נוספת וכתב: נראה דה"פ דר' חגי סובר דהא דאסור קבע בדבר שלא נגמ"מ הטעם הוא משום דאכילה זו משוי לה גמ"מ כיון שאין דעתו להוסיף תיקון מלאכה בזה שאוכל עכשיו, וענין גמ"מ בדעתו הדבר תלוי כעין דמבואר פ"ק דמעשרות ה"ד [אלא דבאכילת עראי נגרר מה שאוכל להכרי שלא נגמ"מ אבל קבע אינו נגרר אחר הכרי], והשתא קאמר ר' חגי דמדנתן במתני' אוכלין עראי דמשמע הא קבע אסור, ומשמע דקבע אסור בכל גווני ואפי' אין במה שנטל [לאוכלה קבע] כשיעור עיסה החייבת בחלה, ואמאי נהי דמה שנטל לאכולה נחשב נגמ"מ הא אין בה שיעור להתחייב בחלה, אע"כ דאסור להערים דהיינו לעשות עיסה פחות מכשיעור לפוטרה מן החלה וכו'. ע"כ. [ועיי' עליו שם בספרו לזרעים (סי' י"ז) בהאי ענינא דאסור אכילת קבע].

4. הנה בסוגיית הירושלמי שלפנינו מסקינן לכאורה דליתא לדר' חגי, והכי איתא התם: אוכלין עראי מן העיסה כו', אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור, מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה. א"ר יוסי אי מן הדא לית שמע מינה כלום, שאפילו שהוא נוטל ממנה שתיים שלש מקרצות [התיכת עיסה קטנה שנחתכה מעיסה גדולה, מלשון (ירמיה מ"ו) "קרץ מצפון" (פירוש רבינו טבול יום פ"א מ"א. וע"ע בפירושו לטהרות פ"א מ"ו)]. התיכות גדולות מלשון (איוב ל"ג) "מחומר קורצתי גם אני". (שדה יהושע)] מכיון שהוא עתיד להחזירו לדבר שלא נגמרה מלאכתו מותר. ע"כ. וצ"ב דלא מסיק כן רבינו, ומייתי לדברי ר' חגי בלא חולק.

גם הרשב"א בפסקי חלה (הנוכח בלשונו לעיל בהערה 3) הביא רק את דברי ר' חגי בלבד. ובאמת כבר הקשה עליו הר"ש סירילאו ממסקנת הירושלמי ז"ל: ותמהני עליו, דמה צריך לאלו הטעמים, דהא בגמ' מקשי דלית שמעת מינה כלום, כלומר דאין טעם זו כלום, ולא תני אוכלין עראי לאשמעינן הא קבע לא, דלעולם דאפילו קבע נמי שרי, אלא לאשמועינן כי גלגלה אפילו

ממנו חייב מיתה. כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה,

ר"ש

זערוך⁶, דרך החטים ללוש ולגלגל יפה, אצל השעורים כשילוש אותן עיסתן מתפרדת, ואינו יכול לגלגל יפה [יפה], על כן מטמטמו ציד⁷ ועוזבו: חייב מיתה.

ביאורים

השלם (צוינו באוצר מפה"ת הערה 86) שפירשו תיבת 'עוזבו' מלשון חיזוק, כדכתיב (נחמיה ג) 'ויעזבו ירושלים עד החומה'. והרא"ש בפירושו כאן כתב: אלא מטמטם ביד 'עוזרכו'. עכ"ל. וגם דבריו הם כעין דברי רבינו לפי הגירסא שלפנינו, כלומר, דבעיסת חטים אחר הלישה הוא מגלגלה ורק אח"כ עורכה, אבל בעיסת שעורים דלא שייך בה גלגול משום שהיא מתפרדת, מיד אחר הלישה הרי היא עורכה. [וכל זה אי נקטין דגלגול הוא אחר הלישה, (וכחד צד שכתב האבנ"ז בדעת רבינו, כנ"ל בהערה 5), אבל אם גמר הלישה הוא אחר גלגול (כרש"י ב"מ פ"ט ע"א, ותוס' ביצה ט' ע"א, כנ"ל שם), או אם הלישה והגלגול אחת הן (כמהר"י קורקוס, כנ"ל שם), לכאורה לא שייך לפרש כן. עיי' היטב בזה].

והנה אשכחן להפוסקים הובאו דבריהם בחלת לחם (סי' ו' סק"כ) שנחלקו אם טמטום היא לישא פחותה וקלה מגלגול או יתירה ומאחרת ממנו, ז"ל החלת לחם (שם): הר"ש כתב בשם זערוך וז"ל, דרך החטים ללוש ולגלגל יפה, אבל השעורים כשילוש אותן עיסתם מתפרדת ואינו יכולין לגלגל יפה, על כן מטמטמו ביד ועוזבו עכ"ל. וכפי הנראה מדבריו, דטמטום היא פחות מגלגול. וכן משמע מלשון הב"י (סי' שכ"ז) שכתב: ואם עשה עיסה מן החטים ומשאר המינים נראה שהולכים אחר הטמטום להחמיר עכ"ל. הרי מוכח להדיא דטמטום היא דבר קל יותר, ומש"ה הוי חומרא דבטמטום קל אסור לאכול ממנו עראי. וכן מסיים שם בב"י בדברבנן מקילין ואוכלין עראי עד שתתגלגל. אמנם בלבוש כתב וז"ל: דחטין דרכו ללוש יפה מיד שיתלחלה, אבל דרך השעורים להתפרד עד שילוש יפה ותעשה כל העיסה גוף אחד עכ"ל. וכן אשכחן בבאורי מו"ה יצחק שטיין לסמ"ג וז"ל, גלגול שייך בחטין שבקל מתערבין, אבל השעורים אינן נדבקין בגלגול ומתפזרים, וצריך לטמטם כדי לחברם ולעשותו גוש אחד עכ"ל. וא"כ לדידהו אי מהלכין אחר הטמטום קולא הוא וכו'. עכ"ל. [ועיי"ש בראייתו מירושלמי, ואיך שלבסוף דחה הראייה]. ועיי' עוד בפירוש רבינו הלל לספרי פ' שלח, ובלשון הריב"מ צ"כ, ובאור זרוע (סי' רל"א). ודוק.

וברור הוא, דמה שכתב ממשמעות לשון רבינו דטמטום הוא פחות מגלגול, היינו דוקא עפ"י הגירסא שלפנינו דמסיים בתיבת 'עוזבו', וכהפירוש הפשוט שהוא מלשון עזיבה והנחה. אבל אי לא גרסינן 'עוזבו', או אף אי גרסינן ליה ומפרשינן מלשון 'ויעזבו את ירושלים' וגו' וכנצ"ב, לא משמע מידי. או אפשר דאף איפכא משמע דהואיל ולא שייך בהו בגלגול בעינן עד טמטום.

8. ברייתא היא בתוספתא זכאים (פ"ב ה"ח) וכריתות (פ"א ה"ב), ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכו'. והובאה בפרק הנשרפין (שם), ואמרינן עלה: האוכל את הטבל מנלן, דאמר שמואל משום ר"א מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה, דכתיב 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל' [את] אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר. ויליף חילול חילול מתרומה, מה להלן במיתה אף כאן במיתה וכו'. ע"כ. [ועיי' בפירוש רבינו גרשון לבכורות י"ב ע"ב]. וה"נ בעיסה הטבולה לחלה חייבין עליה מיתה בידי שמים, כשם שזר האוכל חלה עצמה חייב מיתה ביד"ש (כדלעיל פ"א מ"ט), שהרי דינה כתרומה לכל דבר כמש"כ המאירי כאן.

9. כ"ה בכת"י. והנה מלשון רבינו כאן היה נראה דגמר הלישה דהיינו עשיית העיסה לגוף אחד הוא הגלגול, וכמש"כ הריב"מ צ" (הו"ד בהערה 5. ועיי' גם במהר"י קורקוס פ"ח מביכורים ה"ב),

ע"כ. כלומר דאיהו מפרש דמה דסיים הרמב"ם בלשון 'עד שתעשה כולה גוף אחד' קאי בין אגלגול דחטים בין אטמטום דשעורים. וכ"כ הוא עצמו עוד להדיא (שם ה"ד) ז"ל: ונראה דלפי שעיסת החטין נוחה להתקבץ, לכך אמרו לתגלגל, כי מיד שתתגלגל נעשית גוף אחד. אבל עיסת שעורים יש טורח לקבץ אותה, לכך אמרו בה טמטום, ולא יספיק גלגול. עכ"ל. אבל בפיה"מ כאן לכאורה אין נראה כן, דז"ל: ותטמטם, פ' שידבקו חלקם קצתם בקצתם עד שיהיו גוף אחד. ע"כ. הנה הוא מפרש כן על טמטום דשעורים דוקא. וכן נראה כוונת הגר"א בביאורו לשו"ע סי' שכ"ז סק"ט. עיי"ש [ובהרחב דבר שבמהדורתנו, ושם בהערה 23].

וכן נראה עוד מדברי הירושלמי פ"א דביצה ה"ח ופ"ג דפסחים ה"ג (שהובא בדברי רבינו להלן) כפי מה שפירשו שם הקרבן הערה והפנ"מ. עיי"ש בפנים. אולם מהר"י קורקוס (שם פ"ח ה"ב) כתב לפרש דברי הירושלמי הלזה באופן אחר, ולדבריו לישא היינו גמר העירוב והוא גלגול הנזכר במשנה. עיי' עליו היטב. ובדעת רבינו כתב האבנ"ז נזר (שם) ז"ל: אך הר"ש כתב בשם זערוך שתלוש ותגלגל יפה (עיי' בדיבור הסמוך), הנה הגלגול אינו קודם לישא עכ"פ. עכ"ל. כלומר דמסקא ליה בדעת רבינו אי לישא וגלגול חדא הן, וכמהר"י קורקוס הנז', או אפשר דלישה עוד קודם גלגול היא. וזהו שכתב דהא מיהת דהגלגול אינו קודם לישא עכ"פ. [ולחלן בהערה 7. יתבאר דמלשון הרא"ש נראה דגלגול הוא אחר הלישה. ויעיי' עוד בהערה 9. דבמשמעות לשונו של רבינו שם היה אפשר לומר דס"ל דגמר לישא אחר גלגול הוא, ושלכח"פ צ"ל דס"ל דאחת הן, אבל לומר לדידיה דגלגול הוא אחר לישא לא ייתכן כלל. עיי"ש היטב].

6. ערך טם (השני), [עיי"ש קצת בשינוי הלשון]. והובא בפסקי חלה להרשב"א (השער הרביעי), ובר"ש סירילאו כאן, ובמהר"י קורקוס (פ"ח מביכורים ה"ד). וכן כתב התשב"ץ בדיני חלה שלו הפרק ה'. עיי"ש.

7. בדפוס וילנא על הגליון הגיהו: ומערכת כצ"ל, וכ"ה בתו"ט. ע"כ. אבל בכת"י וכן בערוך עצמו, הוא כהגירסא שלפנינו. [ובתשב"ץ (שם) מסיים: מטמטמן בידו. ע"כ. ובמהר"י קורקוס (שם) מסיים: ומניחן]. וז"ל התו"ט: ותטמטם בשעורים, לשון הר"ב לפי שעיסת השעורים מתפרדת וכו' [ואינה מתערבת יפה כעסה של חטים] אלא מטמטם ביד. וכן לשון הר"ש ומסיים ועוזבו. והוא טעות סופר, וצריך להיות ומערבו. ולדבריהם נראה לי דלשון מטמטם הוא מלשון ארמי כמו טמונון פלשתיא בפרשת תולדות. ואכתי ט' שניה למה באה, שהיה לו לומר מטמם, [ועיי' מש"כ בזה השושל"ד (בילקוט מפרשי המשנה שבמהדורתנו)], לכך נראה לי יותר מה שכתב הרא"ש בפ' חלה וז"ל, לפי שאין עיסת השעורים נדבקת יפה לפיכך נקראת לישתה טמטום. עכ"ל.

וכתב עליו השושנים לדוד: בערוך איתא ג"כ כלשון הר"ש ממש מטמטמו ביד ועוזבו שכך הביאו הר"ש משמו ע"ש, ודבר רחוק שהט"ס עצמו שנפל בפ' הר"ש נפל ג"כ בס' הערוך, ויותר רחוק לומר שהר"ש העתיק ל' הערוך ולא הרגיש מהט"ס שבדבריו. ולא ידעתי מי הכריחו להתייט לומר שיש ט"ס, מאחר שהלשון מובן שפיר כהווייתו, דח"ק דבעיסה של חטים דרך ללוש ולגלגל יפה יפה, אבל של שעורים אם ילוש ויגלגלו יפה הוא מתפרד, ולכך הוא מטמטמו ביד, כלומר מהדק ומחבר קצת הקמח במים ועוזבו כן, כלומר שאינו מגלגלו טפי. עכ"ל. ויעיי' בעמק הנצי"ב ובערוך

ובלבד שיהא* שם חמשה רבעי קמה:

* נ"א שלא יהא

ר"ש

ג¹³. והא ד[ק]אמר [הכא] ¹⁴ (רצא) צירושלמי, כיון שהיא נותנת את המים זו היא 'ראשית עריסותיכם', אסמכתא בעלמא היא* ¹⁴. אי נמי אשמעינן דמנתינת מים קרינא [ציה] 'עריסותיכם': ובלבד שיהא שם (ה) [חמשת]

ביאורים

נתינת המים גם עירוב קמה במים, דאיל"ה מאי תחילת גלגול שייך בזה. וז"ל רבינו ירוחם (שם נכ"א ח"ג): כי יכול להפריש חלה מיד אחר נתינת המים משיגלגל מעט וכו'. ע"כ. ולשון הרמב"ם (פ"ח מביכורים ה"ב) אימתי מפרישין חלה, כשיתן את המים בקמה ויתערב הקמה במים מפריש החלה מתחלת דבר שנילוש וכו'. וכתב מהר"י קורקוס (שם) דעירוב זה היינו תחילת עירוב, ואילו גלגול היינו גמר העירוב. ויעוי' עוד בכס"מ (להלן שם) שפירש בדרך אחר, דעירוב זה היינו מה שמעורב מעצמו על ידי נתינת המים בלבד. ובדקדוק לשון המאירי יש קצת סתירה, דבפירושו למתני' כאן כתב: כיון שנתנה מים בקמה זה תחילתה לבלול. ע"כ. ומשמע כמהר"י קורקוס. ואילו בקידושין (מ"ו ע"ב) כתב ז"ל: חיוב חלה היא בעיסת חטים משעת גלגול, ומ"מ אם קדם והפריש 'משנתערב הקמה עם המים' הרי זו חלה, שכל שנתערבו הקמה והמים עיסה היא. ע"כ. ולשון זה יותר נראה כהכס"מ. עכ"פ גם בדברי רבינו צריך לומר לכאורה דאיכא עירוב עם נתינת המים, ומסתבר יותר דמדקרי ליה תחילת גלגול, דאיכא אז עירוב בידים וכמהר"י קורקוס בדעת הרמב"ם, ורבינו ירוחם. ועיי' לעיל בהערה 9. מה שהבאנו מספר התרומה. [ועיי' עוד להלן בהערה 56].

13. הובא להלן בדברי רבינו, וז"ל: א"ר יוסי בר בון, בדין היה [ב]עיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף, תקנה תקנו בה שיפרישנה תחלה, שלא תטמא את העיסה. ע"כ. וכ"ה בירושלמי ביצה פ"א ה"ח. ועיי' עוד בחלת לחם סי' ו' סק"ט, שהוכיח גם מירושלמי בסוגיין דלכתחילה צריכה להמתין עד גמר הלישה כדי שיהא מן הגמור על הגמור. עיי"ש.

14. כ"ה בכת"י. ור' יוחנן הוא שאמר כן בירושלמי, [כמובא בפירוש רבינו להלן בשלהי מתני' (ודלא כבנופס: רבא)], דמתני' דברי הכל היא [ופליג אדרשב"ל דמוקי לה אליבא דר"ע דלקמן פ"ד מ"ד גבי נוטל חלה מן הקב. (ועיי' מש"כ בזה רבינו להלן בשלהי פירושו למתני')]. וקאמר הטעם כיון שהיא נותנת את המים זו היא 'ראשית עריסותיכם'. והוה קשיא ליה לרבינו, דא"כ איך אמרינן בירושלמי פסחים וביצה דטוב יותר להמתין מלהפריש עד אחר גמר הלישה, הא משנותנת את המים 'ראשית עריסותיכם' קרינא ביה. ומתוך דאסמכתא בעלמא היא, אבל באמת מדאורייתא אכתי לא חשיבא עריסה. א"נ דאמנם מדאורייתא נמי 'עריסותיכם' קרינא ביה משעת נתינת מים, ומ"מ אין זה עיקר המצוה. וכלשון הרא"ש בפירושו הנו' לעיל בהערה 10. וכ"כ עוד בהל' חלה שלו (שם סי' ה') ז"ל: והא דתני בירושלמי 'כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם', ה"ק מנתינת המים קרינא ביה שפיר ראשית עריסותיכם, ולא שתהא עיקר המצוה בכה"ג. ע"כ.

14*. בכוונת דבריו הללו של רבינו במה שכתב דאסמכתא בעלמא היא, פירשו רובא דרבנותא דכוונתו לעיקר זיקת חלה משעת נתינת המים, דאינה אלא מדרבנן. דז"ל התורת הארץ (פ"ד אות ע"ח): נחזור לענייננו, לבאר אם נתינת מים ע"ג הקמה מביא זיקת חלה מה"ת ואם הפריש חל ע"ז שם חלה מה"ת, ויש שיטות הסוברין דאין מביא זיקת חלה מה"ת. והר"ש בחלה (פ"ג מ"א) כתב שני תירווצים בזה, א', דהא דאמר רבא (לפי גירסת הנדפס) בירושלמי כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם, אסמכתא בעלמא היא, ב', אי נמי אשמעינן דמנתינת מים קרינא עריסותיכם,

גוש אחד ¹⁰, וצטמאה עושין כן ¹¹. אלא תקנה דרצנן היא צעיסה טהורה, שתמהר האשה להפריש חלתה צטהרה בתחלת הגלגול ¹², פן תארע טומאה צעיסה ותטמא חלתה, כדאימא צירושלמי [צ]פרק אלו עוצרין (פסחים פ"ג הל'

דלא מסתבר למימר דגמר הלישה הוא אחר הגלגול, ואהא קאמר דטוב היה שתמתין עד לאחר הגלגול ועד שתגמר הלישה לגמרי, דמה טעם יש להמתין עוד אף לאחר הגלגול, הרי הגלגול הוא גמר מלאכת העיסה והרי הוא כמירוח בתבואה. ואולם הואיל ואשכחן להתוס' בביצה ט' ע"א (הנו' לעיל בהערה 5) שכתבו להדיא דיש טעם בהמתנה עד גמר הלישה, ואמרו דאף שאפשר להפריש משעת גלגול מ"מ רגילות היא שלא להפריש עד גמר הלישה. עיי"ש. וחזינן מדבריהם תרתי, חדא דס"ל באמת דגמר הלישה היא אחר גלגול, ועוד, שרגילות היא להמתין עוד אף לאחר הגלגול עד גמר הלישה. א"כ יש לפרש כן גם בלשון רבינו. וכן הוא להדיא גם בעבודת הקודש להרשב"א (בית מועד השער הראשון). והובא לשונו להלן בהערה 56. עיי"ש. [ולכאורה צ"ע, דנראה קצת שדבריו סותרין אהדי ממש"כ הוא עצמו בפסקי חלה שלו (ריש השער הרביעי), יעיי"ש בהערה 56. מה שכתבנו בזה באורך].

ועיי' עוד כמו כן בספר התרומה (סי' פ"ד) שמפרש דברי הירושלמי (פסחים פ"ג ח"ג) שהביא רבינו להלן, בזה"ל: תני הלש עיסה ביי"ט מפריש חלתה ביי"ט, לשה מעיי"ט ושכח ולא הפריש חלה אסור לטלטלה וא"צ לומר ליטול הימנה חלה. ודייק על ספא וכו' עירס לא אמר אלא לש, הא עירס לא. פירו' דוקא כשלשה לגמרי שאין חסר שום דבר, והיה יכול להפריש חלתה מעיי"ט לכך אינו מפריש חלה ביי"ט. אבל עירס, פי' גלגל לבד שלא עשה רק תערובת מים וקמה ולא נלושה בטוב עדיין, כמו 'שעירסן' דמנחות (ע"ה) וכו', אז מפריש ביי"ט וכו'. אמר ר' יוסי בר' אבין בדין היה עיסה טהורה שלא יפריש חלתה כמו כן בסופה לאחר גמר כל תקון עיסה, ומפני כן אמרו יפריש חלתה בתחלה שלא תטמא העיסה. פי' תקנו למהר הפרשת חלה בכל היכולת לאחר גלגול גרידא, תערובת קמה ומים, שעדיין מחוסרת הרבה לישה ושיפה ובעיטה, שלא תטמא העיסה שלא יארע שום אונס טומאה בעיסה, לכך מיהרו להפריש החלה בטהרה. עכ"ל. [ועיי' להלן בהערה 34. ודו"ק].

10. וכ"כ הרא"ש בפירושו כאן, ובהל' חלה שלו (סי' ה') ז"ל: לא שזו היא עיקר המצוה, דטוב יותר שתמתין אחר הבצק [ובפסקיו: עד אחר גמר הלישה] ותעשה כולה גוש אחד [ובפסקיו: גודש אחד. (ועיי' בהל' חלה להרא"ש שבמהדורותיו)] וכו'. עכ"ל. [ולשון רבינו ירוחם (נכ"א ח"ג): ומ"מ טוב הוא יותר שימתין מלהפריש חלה עד שיהא הכל מדובק שהוא גמר הלישה ויעשה הכל גוש אחד. עכ"ל]. וכעיי' כתב הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם (פ"ח מביכורים ה"ב). ועיי' במהר"י קורקוס ובכס"מ שם שהסכימו שגם דעת הרמב"ם עצמו כן היא. וזהו דעת הרשב"א בפסקי חלה שלו (בפרק הרביעי, כנו' בכס"מ שם). ועיי' גם במאירי כאן.

11. ועל כן בזמן הזה שכל העיסות טמאות צריך להמתין עד אחר גמר הלישה. כ"כ בספר התרומה (אות פ"ה). ובפסקי חלה להרשב"א (השער הרביעי). ובדיני חלה להתשב"ץ הפרק ה' (סעי' ח'). וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' שכ"ז סעי' ג'. ועיי' עוד באור"ח סי' תק"ו (סעי' ג'), ובמ"ב (שם סק"ט) ובשע"צ (שם אות כ"ה). [ועיי' עוד בקיצור מספר התרומה שבהגהות מיימוניות דשייכי לספר זרעים, שכתב ז"ל: וגם יש שממתנין עד לאחר שנתחמצה העיסה, וטוב הדבר, דהא כל עיסות שלנו טמאות הן וכו'. עכ"ל].

12. מדקרי רבינו לנתינת המים 'תחילת גלגול', נראה דיש בעת

ר"ש

רבעים קמח. נקמח שנמערב (עס ה)מים, (ו) [ד]זהו שיעור חיוץ¹⁵. ונמשה דייקנית גרסינן ונלצד¹⁶ שלא

יהא, וקאי אקמח שלא נגע צמים¹⁷. והכי איתא נהדיא בירושלמי (סס), למה לי 'ונלצד' שלא יהא סס ה'

ביאורים

ובלבד שיהא שם חמשת רבעים, ור"ל בנילוש, ואין קפדים בנשאר כמה שיהיה. עכ"ל. אולם בטור סי' שכ"ז אין נראה כן, ואיהו ס"ל דאף לפי גירסא זו בעינן שלא יהיה בהנשאר שיעור חמשת רבעים. דז"ל הטור שם: ומיהו מיד כשיתערב ממנה חמשת רבעים קמח במים יכול להפרישה וכו'. ולהלן שם כתב עוד: אע"פ שיכול להפרישה מיד אחר שיתערבו חמשת רבעים, מ"מ עיקר מצותה לאחר שתגמר כל העיסה, אלא שיכול להפרישה מיד אם ירצה, ובלבד שלא נשארו עדיין חמשת רבעים שלא נתערבו במים. עכ"ל. ומדכתב שיכול להפרישה רק אחר שנתערבו חמשת רבעים במים, נראה דגירסא זו ד'ובלבד' שיהא שם חמשת רבעים קמח' נקט, ומ"מ סיים דדוקא בשלא נשארו חמשת רבעים שלא נתערבו במים.

ובאמת הבי"ש שם כתב עליו בזה"ל: ורבינו כתב כדברי הגורסים 'ובלבד שיהא שם' משום דדינא קושטא איהו אפילו לדברי הגורסים 'ובלבד שלא יהא שם'. עכ"ל. ואילו הבי"ח שם כתב ז"ל: שם במשנה וכו' ובלבד שיהא שם וכו', כך היא גירסת רבינו במשנה ופירושה. ואית ספרים דגרסי 'ובלבד שלא יהא שם' וכו', ומפרשים בדרך אחר ומביאו בית יוסף. וגם רבינו פסק בסמוך כאותה גירסא, לפי שהדין הוא אמת כשתי הגירסאות. עכ"ל. ומתוך דבריהם נראה דפליגי אהדדי אם עיקר גירסת הטור היא 'ובלבד שיהא שם' או 'ובלבד שלא יהא שם', אבל עכ"פ שניהם פירשו דמדברי הטור נראה להדיא דהדין אמת כשתי הגירסאות, דאף לגירסת 'ובלבד שיהא שם' נמי בעינן שלא לישתייר חמשת רבעים קמח שלא נתערב במים. [וכ"כ עפ"י דבריהם מהרי"ט אלגאזי אות ט' (או"ק א') באורך. עיי"ש ולהלן בהערה 17]. וזה דלא כהמאירי הנז'. [ועיי' עוד ברבינו ירוחם (שם)]. ועיי' עוד מש"נ בשלהי הערה 23. ודו"ק.

16. וכ"ה במשנה שבמשניות. וכן נקט הרמב"ם בפירושו למשניות, ובחיבורו פ"ח ה"ב [כמש"כ מהרי" קורקוס שם]. וזהו גירסת רבינו חננאל במשניות, כמו שהביא בפירושו לעירובין פ"א ע"א [אההיא דאמר רב פפא עריכתה כעריכת שעורים ולא כעריכת חטים. עיי"ש]. וזהו גם גירסת הריבמ"צ כאן. והאור זרוע (סי' רל"ב). והרמב"ן בהל' חלה שלו (במהדורתנו עמ' רכ"ה). והרשב"א בפסקי חלה (השער השלישי). והר"ן בקידושין (כ"ו ע"א מדפי הרי"ף). והמאירי כאן. וכן הביא הרא"ש בפירושו ובפסקיו (סי' ה') בשם רוב ספרים.

17. וכן פירשו הריבמ"צ כאן והאור זרוע (שם סי' רל"ב) והרא"ש בפירושו כאן ובפסקיו (שם) והר"ן בקידושין (שם) והמאירי. וכתב בזה מהרי"ט אלגאזי (שם אות ט' ובמהדורתנו או"ק א') ז"ל: ונראה נמי דלפי גירסא זאת כל שלא נשארו ה' רבעים קמח נפטר הכל בחלה שהפריש ממה שנתערב במים, אף דאין במה שנתערב במים שיעור חמשה רבעים כי אם בצירוף שאר הקמח. וכן נראה ממה שאמרו בירושלמי בשמעתין רבי מתניא בשם רשב"ל דרבי עקיבא היא וכו'. [עיי' לקמן בפירוש רבינו שבשלהי מתני', ושם בהערה 64]. ע"כ. אולם הוא עצמו בהמשך דבריו שם כתב דמהטור (סי' שכ"ז) וכמו שפירשוהו הבי" ור"ל (וכנ"ל בהערה 15) נראה בפשיטות דאינו כן, אלא דאף לפי גירסא זאת בעינן שיתערב עכ"פ במים ה' רבעים קמח כשיעור. ועיי"ש שהכריח כן מברייתא דספרי (הנז' בשמו לעיל ריש הערה 15. עיי"ש).

ובאמת הם ב' דיעות במאירי כאן (וכנ"ל שם) ז"ל: ובלבד שלא יהא באותו בקמח שלא נתערב שיעור חמשת רבעים שהוא שיעור חלה, שמאחר שאין שם שיעור חלה נגרר הוא אחר מה שנילוש ו'אפילו לא היה בנילוש כדי חלה' הואיל ומכל מקום התחילה ללוש ואין בקמח הנשאר כדי חלה, נדון בנלוש. ויש מפרשים דוקא בשיש בנילוש כדי חלה, ואעפ"י כן כל שעיסתה מרובה עד שיש בקמח הנשאר כדי חלה גם כן, אין אותו הקמח נפטר בשל זו. עכ"ל.

עכ"ל. ועיי"ש שכתב דדברי רבינו דלהלן במ"ב (בד"ה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה) שכתב ז"ל: ומיהו יש לחלק דהכא אם מפריש חלה קודם גילגול הרי הוא כמפריש מן הקמח ואין שם חלה עליה כלל, אבל התם חל שם תרומה קודם גמר מלאכתו כדאשכחן מעשר ראשון שהקדימו בשבלים, וגם אסור באכילת קבע. ע"כ. דבריו שם קיימי לפי תירוצו הראשון כאן. [ועיי' להלן בביאורים שם הערה 20].

גם ממש"כ מהר"ם שיי"ף על דברי התוס' (גיטין ס"א ע"ב ד"ה רישא) שכתבו: דהכא אם מפריש קודם גלגול אין שם חלה עליה כלל וכו', וביאר הוא ז"ל דבריהם עפ"י דברי רבינו בתירוצו הראשון כאן, עיי' עליו (בד"ה בא"ד אע"ג). מבואר דאיהו מפרש דלתירוצו זה באמת ליכא זיקת חלה מן התורה קודם גלגול. גם במשנת רבי אהרן (זרעים סי' י"ח אות ג') הבין כן בכוונת רבינו, שכן כתב ז"ל: עוד נראה דאף להר"ש דסובר בפ"ג בלשון ראשון שם דההפרשה בנתינת מים לקמח היא מדרבנן, צ"ל דקאי למ"ד חלה בזה"ז דרבנן וכו'. [והרב המגיה שם כ' עליו : ד"ז צ"ב דלכאורה מודה הר"ש דההפרשה מנתינת מים מועלת מן התורה, אלא דרבנן תיקנו שדווקא אז תפריש. ע"כ. אולם כבר נתברר דאיתנהו כמה רבוותא דנקטי בפירוש דברי רבינו כמ"ש במשנת רבי אהרן שם].

ויש שפירשו דמש"כ דאסמכתא הוה היינו אסמכתא לתקנת חכמים שתקנו לעשות כן אף לכתחילה, דאילו מן התורה אין מפרישין אלא מן הדבר הגמור (כדלעיל פ"א מ"ט. ועיי' ח'י הגר"ז מנחות ס"ז ע"א. ובדבר שאול סי' י"ט סק"א דן בזה אי מה"ת הוא, עיי"ש בד"ה ולענין חלה), אבל לענין זיקת חלה בודאי משעת נתינת המים אית בה זיקת חלה מדאורייתא, דאיל"ה מאי מהני שמפרשת משעת נתינת מים, הא שוב תצטרך להפריש כשתגלגל. וכ"כ הדבר שאול (סי' י"ט אות ה'): ותחילה כ' הר"ש לפרש דהאי קרא אסמכתא בעלמא הוא, וכוונתו בזה דריו"ה מיייתי לדרשא זו לא לחלות ההפרשה, אלא להא דמוכח לשון משנתינו שכן מפרישין לכתחילה וכו'. ע"כ. [וכהנבנת הרב המגיה הנז'].

ואם נסכים לפירוש קמא הנז', הנה היות וכבר נתבאר לנו לעיל כמה פעמים [ועיי' באורך לעיל בביאורים למשנתינו (בהערה 3). ולפ"ב מ"ה (בהערה 5). ועיי' עוד לקמן במשנה ג' ד בביאורים הערה 2] דעת רבינו נוטה דבנתינת מים ליכא זיקת חלה כלל, י"ל דבעלמא נקט כתירוצו הראשון שבדבריו כאן. או אפשר, דאף לפי תירוצו השני דאשמעינן דמשנתינת מים קרינא ביה עריסותיכם, הרי בע"כ דלאו למימרא דמאז איכא חיוב גמור, וא"כ י"ל דאף לענין זיקת חלה נמי אכתי ליכא שום זיקת חלה משעת נתינת המים, וכל הך דאשמעינן דמאותה שעה קרינא ביה עריסותיכם, היינו רק לענין זה דבדיעבד חיילא קריאת שם חלה, אבל זיקת חלה לחיוב אכתי ליכא כלל. וכביאורו של הגר"ח הלוי על הרמב"ם בהל' ביכורים (הנז' לעיל שם ושם). ועיי'.

15. וכדלעיל פ"א מ"ד, ופ"ב מ"ו. וכעיי"ז כתב הרא"ש בפירושו כאן ובהל' חלה שלו (שם סי' ה') ז"ל: ובלבד שתהא שם חמשת רבעים קמח שנתערבו במים, דבפחות מכן לא הגיעו עדיין לכלל חיוב. ע"כ. והנה בסמוך כתב רבינו דבמשנה דווקנית גרסינן 'ובלבד שלא יהא', ויתבאר להלן. אולם בספרי פר' שלח (ט"ו כ"א) גרסינן כגירסא הראשונה הלזו 'ובלבד שיהא', וכמו שהעיר מהרי"ט אלגאזי (אות ט, ובמהדורתנו או"ק א'). עיי' עליו. וכ"ה הגירסא בהגהות מיימוניות שבסוף ספר זרעים, עיי"ש באות ג'. וכן גרס רבינו ירוחם [נתיב כ"א ח"ג], ועיי"ש שהביא מקצת מפרשים גם כהג"ה השנית].

וביאר המאירי לפי גירסא זו, דלא איכפת לן כמה יש בהקמח הנשאר שלא נתערב במים, ואף אם יש בו חמשת רבעים או יותר הריהו מצטרף וחיילא ההפרשה עליה, והא לך לשונו: ויש גורסין

ר"ש

רצעין קמח¹⁸, אמר רבי מתניה¹⁹, מתני' קודם [עד] שלא ל[מי]מדו את הכהנות.²⁰

ביאורים

היוצא לנו דאיכא כמה דרכים בזה אי פליגי הני תרי גירסאות אהרדי או לא, ובמה פליגי, דמחד גיסא י"ל דלא פליגי אהרדי כלל וכמו שנראה מדברי הב"י והב"ח בדעת הטור. [ועיי' להלן בהערה 23]. ומאידך גיסא י"ל דפליגי בזה, דלגירסת 'ובלבד שיהא' בעינן במעורב חמשת רבעים, משא"כ לאידך גירסא אף אי איכא פחות מ' רבעים במעורב חייב, וכחד צד במאירי ובמהר"ט אלגאזי. ואפשר עוד, דפליגי בהקמח הנשאר דוקא, דלגירסת 'ובלבד שיהא' לא איכפת לן בהקמח הנשאר ואף אם יש בו יותר מ' רבעים מיפטר, ולאידך גירסא לא מיפטר, וכחד צד במאירי הנו. אי נמי ייתכן דפליגי אף בתרומתו, בין בהקמח המעורב ובין בהקמח הנשאר. ודו"ק.

ובעיקר הפירוש להך גירסא ד'ובלבד' שלא יהא, הנה משמעות לשון רבינו ושאר ראשונים שכתבו דקאי א'קמח' שלא נגע במים' היא, דלגבי הקמח שנשתייר בעריבה ולא נתערב במים מיירי. אולם יעוי' להרשב"א בפסקי חלה שלו (שם בשער השלישי) שמלשוננו נראה שפירש דקאי אקמח שמוסיפין בשעת עריכת הככרות, דז"ל שם: פירוש כשהאשה עורכת לישתה לאחר ה(ו)רמת החלה, והיא עורכת (הפתייתן) [הפתייתן] על גבי קמח, ואותו קמח לא הורמה חלתה, ואם יהיה בו חמשת רבעים כדי שיעור חלה אע"פ שמתחלק בין כמה פתייתן הסל או התנור מצרפן ונמצא שאוכל טבל וכו'. עכ"ל. [ובאוצר מפה"ת (הערה 144) העירו לפום הך פירושא, דיל"ע אם לרבותא נקט כן לענין הקמח המצטרף בשעת עריכת הפתייתן, כלומר, דאף בהקמח שהוא צריך להקפיד שלא יהא בו חמשת רבעים, כדי שלא יצטרף בסל או בתנור, וכ"ש לגבי הקמח שבעריבה עצמה בודאי צריך שלא יהיה בו חמשת רבעים. או דילמא דוקא בהקמח שמצטרף בשעת עריכה צריך להשיגה שלא יהא בו כשיעור, דהואיל ולא היה באותה עריבה שבה גלגלו את העיסה, על כן לא מיפטר בהפרשת החלה מאותה העיסה, אבל הקמח שהיה בעריבה ייתכן דאף אם יהיה בו יותר מחמשת רבעים נמי מיפטר].

ובאמת המעיין להלן בברייתא ד'מה לימדו את הכהנות' שהביא רבינו מירושלמי, ובמה שכתב רבינו דלפי זה צריך ללמד לנשים שלנו וכו', יראה דאף הוא ז"ל מפרש דמאי דקתני התם ועל הקמח שנשתייר בה, היינו הקמח הנוסף בשעת עריכת המקרצות, וכהרשב"א הנו, וכמו שיבאר להלן בהערה 31 משמיה דהר"ש סירילאו. עיי"ש. וא"כ א"ש מה שפירש כן הרשב"א גם בפשט המשנה, ועפ"י אותה ברייתא שבירושלמי. ורבינו ודעימיה אף שבירושלמי פירשו כן, מ"מ במתני' נראה להם לפום פשטא דמיירי בקמח הנשאר בעריבה. [ועיי' עוד בשו"ת חוט המשולש ח"ג סי' ל"ה, (בד"ה אך זאת לכאורה, ושם בד"ה ונראה לפענ"ד) מש"כ בביאור גירסא זאת לדעת הסמ"ג בשם ספר התרומה (המובא להלן בהערות 31 ו 37). וצ"ע].

[ואפשר עוד, דהרשב"א לדוגמא נקט ענין הקמח שעורכת עליו הפתייתן, משום דהוא כעין ראייה לעיקר הדין דאם אין שם חמשת רבעים הרי אותו קמח בטל אצל העיסה שהופרשה החלה ממנה. ונעתיק את לשון המאירי כאן בקצרה, שמתוך דבריו נלמד לפרש כן, ז"ל: אבל כשנילוש ממנה חמשת רבעים, רואין את הקמח הנשאר, ואם יש בו שיעור חלה לא נפטר בראשונה, ואם אין שם שיעור חלה הרי היא בטלה אצל האחרת, שהרי אף כשנילושה הם מביאות קמח ועורכות עיסתן עליו, ואותו קמח לא הורמה חלתו וכו'. עכ"ל. עיי' עליו. (ועיי' היטב מש"נ בהערה על פסקי חלה להרשב"א שבמהדורתנו שם)].

18. הך קושיא קאי אהא דאמרנו בירושלמי לעיל מינה: למדו את הכהנות הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל שאור המתערב בה ועל [ואפשר עוד, דהרשב"א לדוגמא נקט ענין הקמח שעורכת עליו הפתייתן, משום דהוא כעין ראייה לעיקר הדין דאם אין שם חמשת רבעים הרי אותו קמח בטל אצל העיסה שהופרשה החלה ממנה. ונעתיק את לשון המאירי כאן בקצרה, שמתוך דבריו נלמד לפרש כן, ז"ל: אבל כשנילוש ממנה חמשת רבעים, רואין את הקמח הנשאר, ואם יש בו שיעור חלה לא נפטר בראשונה, ואם אין שם שיעור חלה הרי היא בטלה אצל האחרת, שהרי אף כשנילושה הם מביאות קמח ועורכות עיסתן עליו, ואותו קמח לא הורמה חלתו וכו'. עכ"ל. עיי' עליו. (ועיי' היטב מש"נ בהערה על פסקי חלה להרשב"א שבמהדורתנו שם)].

18. הך קושיא קאי אהא דאמרנו בירושלמי לעיל מינה: למדו את הכהנות הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל שאור המתערב בה ועל

הקמח שנשתייר בה וכו', לכשתעשה כולה גוש אחד תקדיש זה שבידי לשם חלה וכו'. [ויובא להלן בדברי רבינו]. והשתא כיין שמתנות תנאי זה גם על הקמח שנשתייר, שלכשתעשה כולה גוש אחד הוא דתיקדש, א"כ למה לי 'ובלבד' שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, כלומר הרי אף בשנשתייר חמשת רבעים קמח הא חיילא ההפרשה אף על קמח זה לכשתעשה גוש אחד, למפרע.

וביד דוד כאן כתב ז"ל: בירושלמי למה לי ובלבד שלא יהי' שם כו'. כלומר מה טעם שלא יהיה שם. [ומה שסיים ז"ל: ובירושלמי שלנו ליתא (כלומר הני תרי תיבות 'למה לי'), כמ"ש במעדני מלך (סי' ה' אות ט). עכ"ד. הנה בירושלמי שלפנינו איתנהו הנך תיבות, והמה בסוף הל"א עיי"ש. וכ"ה בהל' חלה להרמב"ן (במהדורתנו עמ' רכ"ז). ובר"ן על הרי"ף קידושין (כ"ו ע"א מדפיו)].

19. לפנינו: אמר רבי, מתנייתא קודם עד שלא למדו וכו'. ע"כ. [וכ"ה באור זרוע הנדפס (סי' רל"ב)]. ורבינו גריס אמר רבי מתניה מתנייתא עד שלא וכו'. וכ"ה בפסקי חלה להרשב"א (השער השלישי). ובאור זרוע שבמהדורתנו מכת"י (שם). ובהל' חלה להרמב"ן (במהדורתנו עמ' רכ"ז) גרס: אמר רב מתנה, מתני' וכו'. ובר"ן קידושין (שם): א"ר מתנא.

20. כ"ה בכת"י, ובירושלמי. וכן הוסיפו גם בנדפס. וקצת נראה ככפל לשון. ובהל' חלה להרמב"ן (שם): מתני' עד שלא למדו [והשמיט תיבת 'קודם'].

21. הנה רבינו אינו מפרש היאך מועיל תנאי זה, והרי לכאורה דבר שלא בא לעולם הוא השתא כל זמן שלא נגמרה הלישה. ויעוי' בתוס' רעק"א כאן (אות י') שכתב על דברי הרע"ב [שהביא דברי הירושלמי הללו בזה"ל: ובירושלמי מוכיח שאם אמר ה"ז חלה על השאור ועל העסה ועל הקמח הנשאר לכשתתגלגל העסה כולה תתקדש זו שבידי לשם חלה הרי זה מותר] ז"ל: ולא הוי דבר שלא בא לעולם. דכל שבידו לעשות כן ולגלגלה לאו כמחוסר מעשה דמי. עכ"ל. ומקור דבריו מן הראשונים, יעוי' בהל' חלה להרמב"ן (במהדורתנו עמ' רכ"ט) דלאחר שהביא דברי הירושלמי, סיים בזה"ל: וכן הלכה, דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי. ע"כ. וכ"ה בפסקי חלה להרשב"א (בסוף השער השלישי) ז"ל: אבל אם התנה בשעת הרמת החלה הכל פטור בחלה, שהרי בידה, כדאיתמר בירושלמי שכן למדו את הכהנות וכו'. עכ"ל. [ועיי' מש"נ בהערה שבמהדורתנו שם]. וכ"ה בדיני חלה להתשב"ץ (הפרק ה' אות י"ב).

וכ"כ הר"ן על הרי"ף בקידושין (כ"ו ע"א מדפיו. ונעתיק חלק גדול מלשוננו הנוגע לכל משנתנו) ז"ל: וגרסי' עלה בגמ' (שם ס"ב ע"א) בעא מיניה רב אסי מר' יוחנן, פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין, או שאמר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו, ונתלשו מהו. כלומר מהו שתהא תרומה, מי הוי כמקדיש דבר שלא בא לעולם או לא. ואהדר ליה, כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי. וקיי"ל הכי. והיינו דתנן בפ"ג דחלה כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח. כלומר, תקנה התקינו בעיסה טהורה שתמחה האשה להפריש חלתה בטהרה בתחלת גלגולה, דשמא תארע טומאה בעיסה ותטמא חלתה, והכי איתא בירושלמי בפ' אלו עוברין (ה"ג). וקאמר דצריך שלא יהא שם חמשת רבעים קמח שלא נגע במים, לפי שלא היה נפטר בחלה שהגביהה כבר. וגרסינן עלה בירושלמי: ולמה לי ובלבד שלא יהא חמשת רבעים קמח. א"ר מתנא מתני' עד שלא למדו את הכהנות. ומה למדו את הכהנות, הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל השאור שנערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שנתן תחתיה וכשתעשה כולה [גוש אחד] תתקדש זו שבידי לשם חלה. ע"כ. ואתי

ביאורים

כפשטיה דר' יוחנן דפשט דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וכו'. עכ"ל.

[ואגב יש לזכור, דאשכחן באחרונים [יעו"י] בשערי יושר (ש"י פ"ז), ובקובץ ביאורים גיטין (ס' ל"ח), ובחידושי הגר"ז (סטענסייל) על נזיר י"ב ע"א] שדנו בעיקר האי טעמא ד"כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי" אימת שייכא האי סברא, ומתוך כך יש לדון אי שייך למינקט האי טעמא בענייננו. דיעו"י בדבריהם שחילקו ואמרו דטעם זה שייך דוקא היכא דהחסרון דדבר שלא בא לעולם הוא משום שעכשיו אי אפשר שיחול בו אותו דבר, בזה אמרין דהואיל ובידו לסלק אותו מעכב, לאו כמחוסר מעשה דמי והוא כאילו הוא ראוי כבר עכשיו. אבל היכא דהדבר בעצמותו אינו בעולם כלל, בהא לא מהני מה שבידו להביאו לעולם. והשתא במפריש חלה מקמח, או מעיסה על קמח, הואיל והשתא אין כאן כלל במציאות עיסה בת חלה, יש לדון שמה הרי זה כדבר שלא בא לעולם כלל, דלא שייך ביה טעמא דכל שבידו וכו', כמו שהעיר בחי' הגר"ז שם. אולם יעו"י היטב בקובץ ביאורים (שם) מש"כ בזה].

עוד מצינו ביראים השלם [[ס' קמ"ח], והו"ד בסמ"ג (עשין קמ"א), ובהגהות מיימוניות סוף ספר זרעים (אות ה'), ובטור (ס' שכ"ז), והוא היש מי שאומר שבתשב"ץ (בפרק הששי אות י"ג). ועיי' עוד בבאר הגולה ובביאור הגר"א (ס' שכ"ז שם סק"א)] שכתב בזה טעם אחר ז"ל: תנן בחלה פ"ב (מ"ה) המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל היא ביד כהן, פ"י שאמר בעודו קמח יחול עליו שם חלה, אבל הפריש קמח ואמר כשתעשה עיסה יחול עליו שם חלה, חלתו חלה אעפ"י שהיא פטורה עתה וכו'. וכענין הזה מועיל, דקימ"לן כר' אליעזר בן יעקב, דאמר בקידושין פרק האומר (ס"ב ע"ב), יתר על כן אמר ר"א בן יעקב, פירות ערוגה זו [מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין (כן הגיה התועפ"ר, אולם עיי' בשו"ת חת"ס המובא להלן, ובהערה 39 על היראים שבמהדורתנו)] לכשיביאו שליש ויתלשו, והביאו שליש ונתלשו, דבריו קיימים. עכ"ל. ומבואר מדבריו, דלאו משום 'כל שבידו' הוא דחיל, אלא משום דקיי"ל כר"א בן יעקב דאף אדבר שלב"ל נמי חיל. ואמנם רוב הפוסקים פסקו דלא כר"א בן יעקב [כמש"כ הגר"א בביאורו (שם ס' שכ"ז סק"א) משום דאוקמוה כשיטה. עיי"ש], ולדידהו בע"כ לומר דמשום 'כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי' הוא. וכמש"נ.

והנה כמה אחרונים נקטו דאיכא נפק"מ בין הני תרי טעמי, דאי נקטינן הטעם שכתבו הרמב"ן והר"ן משום ד"כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי" וכו' יוחנן דקידושין (שם), לכאורה הוא דוקא בכה"ג שמפרישין מעיסה [כלומר לכה"פ אחר נתינת המים] על קמח, דבכה"ג הוא דאיכא למימר דהואיל ובידו לעשות הקמח הנותר עיסה, לאו כמחוסר מעשה הוא. וכן איפכא במפריש מקמח על עיסה, הואיל וחד מינייהו או החלה המופרשת או השיריים המתקנים יש בהם כבר זיקת חלה, אמרין לגבי אידך 'כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי'. אבל להפריש מקמח [קודם נתינת מים] על קמח, ולהתנות שתיקדש החלה לאחר שתיעשה היא עצמה והשיריים עיסה, י"ל דלא מהני בכה"ג טעמא ד"כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי", הואיל וכעת עתה דהוה כולו קמח הרי גם החלק המופרש לחלה וגם החלק שמפרישין עליו תרומתו אינם בתורת הפרשה כלל, ומה שיעשה אח"כ בר הפרשה ע"י גלגול הוא דבר חדש לגמרי, ודמי לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחררין, דלא מהני מטעם דבידו, כמבואר בקידושין (שם), דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת. עיי' בזה בשו"ת חת"ס (אהע"ז ס' י"א, בד"ה ואידי דאיירי), ובבית מאיר (יו"ד ס' שכ"ז), ובעיקר האריך בדבר וביארו החלת לחם (בס"י ו' סק"ד). עיי' עליו.

והחת"ס הוכיח כן מההיא ברייתא דקידושין (שם), דנקיט 'פירות ערוגה זו מחוברין על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו' או

איפכא 'פירות ערוגה זו תלושין על פירות ערוגה זו מחוברין לכשיתלשו', דמשמע דמחובר על מחובר לא מהני. ופירש כן בדברי ר"ת שבתוס' נזיר י"ב ע"א, גבי הא דאמרין התם (ע"ב): לא משוי איניש שליח אלא במילתא דמצי עביד השתא, במילתא דלא מצי עביד ליה השתא לא משוי שליח. והקשו בתוס' (שם ע"א) בד"ה מאי טעמא ז"ל: ואם תאמר דהא מעשים בכל יום שהאשה אומרת לחבירתה לוי לי קמח והפרישי חלה בעבורי, וגם תלמידים של בית רבן אומרים כן, ואיך נעשה שליח בדבר הזה הא בשעה שעושה אותה שליחות לא היתה יכולה בעצמה להפריש חלה מקמח זה שאינו בר חיובא, שאין מפרישין חלה מקמח. ותרצו בשם ר"ת, דיש בידה להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש, ודברים שבידה קיימים דאין זה דבר שלא בא לעולם כיון שבידה ללוש ולגלגל העיסה קרוי שפיר בא לעולם כיון שבידה לעשות, כדאמר פרק האומר לחבירו (קידושין ס"ב ע"ב) פירות ערוגה זו תלושה יהא תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת לכשיתלשו, ונתלשו דבריו קיימין, דכל שבידו לעשות לאו כמחוסר מעשה דמי ובידו לתולשם. עכ"ד.

ומבואר מדבריהם, דדוקא משום דיש בידה להביא 'עיסה מגולגלת' ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש, הוא דלאו כמחוסר מעשה דמי, אבל אי לאו הכי, אף שבידה ללוש הקמח עצמו ולהפריש ממנו מיניה וביה, הא לא מהני להחשיבו ראוי כבר. וכן פירשו הבית מאיר והחלת לחם (שם) (ושם) את דברי התוס'. וכן הוא באפריון שלמה על התשב"ץ (הפרק הששי אות כ"ד). ועיי' כמו"כ בקובץ ביאורים (שם גיטין אות ל"ח).

וכל זה לטעמא ד"כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי", אבל לטעמיה דהיראים הנז', דכר"א בן יעקב קיי"ל דחיל אף בדבר שלב"ל, לפי"ז אף במפריש מקמח על קמח ומתנה דלכשיהיה נילוש תחול החלה, שפיר דמי. וכן נפסק באמת בטור ושו"ע (שם ס' שכ"ז) עפ"י דברי היראים. [אם כי הא מילתא קשיא טובא, וכמו שהאריך בחלת לחם (שם), דהא חטור והשו"ע בחו"מ (ס' ר"ט) פסקו דלא כר"א בן יעקב, ואין כתבו כאן דמפרישין מקמח על קמח ע"י תנאי כזה. וכן הקשה על הסמ"ג שחביא דברי היראים כאן להלכה, ואיהו גופיה בעשין (ס' פ"ב) פסק דאין אדם מקנה דשלב"ל, ובפשטות היינו דלא כר"א בן יעקב. ובשלמא היראים עצמו אפשר דכר"א בן יעקב ס"ל להלכה, וכדעת רש"י בקידושין (שם בד"ה כמאן) שכתב טעמא משום דמשנתו קב ונקי, אבל על הסמ"ג והטור קשה טובא. וכן הקשה בעל אפריון שלמה על התשב"ץ (שם). וכבר הקשה כן בשושנת העמקים בסוף ספרו (בשלהי כלל כ"ג בד"ה ודע דהב"י). עיי' עליו].

אמנם הגר"א בביאורו לס' שכ"ז (שם סק"א) כתב, דמה דנקטו בברייתא דקידושין (שם) פירות ערוגה זו מחוברין על פירות ערוגה זו תלושין וכו', לאו דוקא הוא, אלא הוא הדין פירות ערוגה זו מחוברין על פירות ערוגה אחרת מחוברין. וכתב כן גם בדעת ר"ת שבתוס' נזיר (שם) דלאו דוקא נקט שבידה להביא עיסה מגולגלת, דה"ה דהוי מצי למימר שבידה לגלגל הקמח, ומשום"ה באמת אפשר להפריש מקמח על קמח ולהתנות שיחול לכשיהיה נילוש. ומשום דלא ס"ל לחלק בין אם תרומתו יחול לאו בתורת הפרשה, לבין אם חדא מינייהו ירד כבר לזיקת חלה. [ועיי' עליו שם עוד באורך בביאור דעת היראים דלא כדמשמע מפשטות לשונו, וכתב דאף לדידה הטעם הוא משום 'כל שבידו'. עיי' עליו היטב, ובהרחבה בהרחב דבר שבמהדורתנו].

ויעו"י גם בלחם חמודות על הרא"ש (אות ל"ד) שלא חילק בין דעת היראים לדעת ר"ת שבתוס' נזיר. גם הגרעק"א בחידושיו לשו"ע (ס' שכ"ה, על הש"ך בסק"ז) הבין כפה"נ דגם לר"ת לא שגא בין מה שבידה להביא עיסה לבין בידה ללוש, עד שמשום כך הקשה על לשון התוס' נזיר הנ"ל [הנז' בש"ך שם], ועל לשון הברייתא דקידושין הנ"ל דנקטה פירות וכו' מחוברין, על פירות

ר"ש

מפני שרגילות (צטורה) ²⁶[צטרומה], ועיסה טהורה מפרישין חלתה צתחלת [ה] לישא, כדפרשית ²⁷. ומפרש צירושלמי מה לימדו את הכהנות, הרי זו חלה על העיסה הזאת, ועל ²⁸השאר המתערב [זה] (עמה) ²⁹ועל הטבל

היה נשאר חמשת רצעין מן הקמח שלא נגע במים, לא היה מיפטר ²² צתלה [ד] קודם. ²³והוא הדין דהוה מתיישב הירושלמי אי היה גרסינן 'שיהא' ²⁴, ²⁵[ש]התנאי מועיל בכל ענין. ונקט 'כהנות' לפי שדרכן [ז] (ס) לגבל עיסתן צתורה,

ביאורים

עכ"ל. וסיים שם ז"ל: ועיי' ברשב"ץ דיני חלה [הוא בפרק הששי (במהדורתנו אות י"ג). עיי"ש] בשם י"א, דאם התנה על הקמח דיהיה חלה כשיגיע לחיוב הוא חלה. [וכבר הבאנו לעיל בהערה 21. דוהי דעת היראים, ושהביאו דעתו כמה ראשונים, וכן פסק השו"ע בס' שכי"ז]. ונראה דזה דעת הרב. ועיי' במשנה ב' דגם הרב כתב כן וע"ש. [ל"י היכן מצא כן בדבריו שבמ"ב]. עכ"ל. וכ"כ החזו"א בליקוטים לזרעים (שם סי' ד' סק"ו) ז"ל: נראה כונת רבנו, דלאחר התנאי שהחלה תיקדוש לאחר עריכה לא אכפת לן אף אם אין ה' רבעים מעורב במים. עכ"ל. וזהו שסיים רבינו בסמוך 'שהתנאי מועיל בכל ענין'. עכ"ל. [וכמו שיבאר בהערה הבאה].

ואולם מסיום דברי התוס' בנזיר (שם) ממה שהוסיפו אחר דברי ר"ת הנז', נראה לכאורה דס"ל דא"א להתנות קודם גלגול עיסה בשיעור חמשת רבעים, וכמש"כ החזו"א (שם) בהמשך דבריו. דהנה ז"ל התוס': ומכל מקום בהאי טעמא לחוד לא סגי לן למימר דמצי למיעבד שליח כאן כיון שבידו ללוש ולגלגל, מדאמר פרק רבן גמליאל (יבמות נ"ב ע"א) האומר לחבירו כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרשנה הרי זה גט מפני שבידו לגרשה (מיהא) [מהשתא] אם ירצה. ובעי התם ליבמתו מהו, ומאי קא מיבעיא ליה והא בידו לבא עליה ולגרשה. אלא ודאי כיון דהשתא לא מצי מגרשה לא מצי משוי שליח, כיון דמחוסר מעשה לבא עליה. הכא נמי כיון דהשתא איהו לא מצי להפריש, אינו קרוי בידו מה שבידו ללוש ולגלגל, לענין זה שיכול לעשות שליח, כיון דמחוסר לישא וגלגול. עכ"ל.

וכתב החזו"א (שם) ז"ל: והנה בירו' מבואר דהא דמחוסר גלגול לא חשיב דשלב"ל וכדעת ר"ת בתו' נזיר י"ב א', ובתו' שם כתבו דמחוסר גלגול חשיב כמחוסר כניסה ביבמתו [ואין נראה כונת תו' לחלק בין עושה בעצמו למשוה שליח אלא כונת תו' לסתור סברת ר"ת] וא"כ אינה יכולה להתנות על מה שלא גלגלה עדיין. אלא ודאי מחוסר גלגול כמחוסר תלישה, ולפיכך כתב הר"ש דאף אם לא גלגלה עדיין ה' רבעים עיסה. ע"כ. ועיי' עליו עוד באורך בליקוטים (שם) סי' ו' סק"ג. [ולענין סיום דבריו (שם) בס' ד' סק"ו) יעוי' להלן בהערה 42]. ודו"ק.

25. כ"ה בכת"י. [וכיון לזה החזו"א בליקוטים לזרעים (סי' ד' סק"ו), עיי"ש שתיקן כן]. ומש"כ שמועיל בכל ענין, היינו לרבות אף באופן זה שעדיין אין בעיסה המגולגלת שיעור חמשת רבעים, מ"מ הואיל והתנאי הוא שתחול החלה להבא בשעה שיהא בה שיעור, ומשום דבר שלב"ל ליכא [אי משום דחשיב 'כל שבידו' וכו', אי מטעמיה דהיראים דקיי"ל כר"א בן יעקב], על כן מועיל בכל ענין. וכמש"נ באורך בהערה הקודמת.

26. כ"ה בכת"י. וכ"ה בר"ן על הרי"ף בקידושין (שם).

27. בשם הירושלמי, לעיל בד"ה מגבת חלתה.

28. דהשאר שנתן טבל הוא, וחזן מחמשת רבעים קמח הוא. (רש"י. שדה יהושע).

29. תיבות אלו יעל הטבל שנתערב בה, ליתא בירושלמי שלפנינו. וכן אינם בהעתקת הירושלמי בהל' חלה להרמב"ן, ובר"ן על הרי"ף בקידושין (שם כ"ו ע"א מדפיו), ובפירוש הרא"ש כאן, ובפסקיו (סי' ה'). אולם בדפוס קושטא (עם שדה יהושע), וכן בירושלמי נוסחת הר"ש סירילאו ישנן. גם הרשב"א בפסקי חלה שלו (בסוף השער השלישי) העתיקן כרבינו. וכתב מהר"א פולדא, דכן משמע לכאורה ממה שרוצה להוכיח מכאן דלא כר"א בן ערך וכו'. ע"כ.

וכו' תלושין. עיי"ש. ועיי' גם בשושנת העמקים (שם). וכן הוכיח בחלת לחם (שם סי' ו' סק"ד) מן הירושלמי המובא בדברי רבינו לקמן פ"ד מ"ד, [יעוי' שם בביאורים הערה 19. שרמזנו לדבריו]. והשתא לפי"ז אין חילוק בין טעמו של היראים לבין הטעם ד'כל שבידו' וכו'. ולענין דעת רבינו בהאי ענינא, יעוי' להלן בסמוך בהערה 24.

22. כלומר קודם שלמדו את הכהנות להתנות, וכדמוקי לה הירושלמי למתני'. אבל אחר שלמדום להתנות ודאי מיפטר בכל גווני ופשוט.

23. לכאורה אם מתיישב הירושלמי אף אי גרסינן 'ובלבד שיהא', א"כ אזלה לה ראייתו שרצה להוכיח מהירושלמי הלזה כגירסת 'ובלבד שלא יהא'. [והדבר שאול (סי' י"ט סוף אות ה') כתב דאין לדברי רבינו הללו ביאור]. ודוחק לומר דראייתו היא רק מהא גרידא דחזינן שכן היא הגירסא, מדמיתו לה הכי בתוך קושיית הירושלמי. וצ"ל דמ"מ אתי ליה שפיר טפי קושיית הירושלמי כפי שהיא על הגירסא ד'ובלבד שלא יהא', דלגירסא זו קשיא טובא דאם לימדו את הכהנות להתנות שיחול אחר שיעשה הכל גוש אחד, א"כ מאי איכפת לן שנשתייר בהקמח שיעור חמשת רבעים. אבל לגירסת 'ובלבד שיהא' אין הקושיא פשוטה כל כך, ואמנם רבינו מחדש דגם כשאין בהחלק שנתערב במים חמשת רבעים שייך נמי להפריש ע"י תנאי זה, אבל מ"מ לאו סברא פשוטה היא אצלו כל כך עד שיקשה מזה על מתני', [וכמו שיבאר בהערה הבאה]. על כן אף שכתב דהיה הירושלמי מתיישב גם עם גירסא זו, עדיין הוכחה היא לגירסת 'ובלבד שלא יהא'. וייתכן עוד דבאמת דבריו כאן הם כחזרה ממש"כ לעיל מינה, דהדר ביה השתא ואמר דלאו ראייה היא להגירסא מן הירושלמי. עיי' בזה.

ומדברי הרא"ש בפירושו כאן נראה דעיקר הראיה היא מן הלימוד גופא שלימדו את הכהנות, דז"ל הרא"ש: וברוב הספרים כתוב 'ובלבד שלא יהא' וכו', והכי איתא בירושלמי, למה לי ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח, אמר ר' מתנה מתני' עד שלא לימדו את הכהנות, ומה לימדו את הכהנות, הרי זו חלה על העיסה ועל השאר המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרן שנתן תהיה לכשתעשה גוש אחד תוקדש זו שבידי לשם חלה. אלמא אחר שלמדום להתנות אינו חושש אם נשתייר שם ה' רבעים קמח, אבל קודם לכן לא. עכ"ל. הרי דרק אחר שהביא כל מה שלימדו את הכהנות הוא דמסיים 'אלמא' וכו'. והראיה היא מדחזינן דחששו שמא יצטרף מן הקמח ה' רבעים, ועל כן לימדום להתנות תנאי זה, הרי דבמתני' דמיירי קודם שלימדום צריך ליתור 'שלא יהא' בקמח שלא נגע במים ה' רבעים. והשתא אף אי אתי לן שפיר קושיית הירושלמי אף עפ"י הגירסא ד'ובלבד שיהא' [וקאי אקמח שנתערב במים], מ"מ הא מיהת מוכח ממה שלימדום דבהקמח הנשאר בעינן 'שלא יהא' בו ה' רבעים. [וא"כ יהיה דינן של שתי הגירסאות אמת, ולא פליגי אהדדי. וכנ"ל בהערות 15 ו 17]. ועיי'.

24. כתב היד דוד ז"ל [בתוספת ביאור]: לא הבנתי דברי הרב הללו, דאין יתיישב הירושלמי, דאי גרסינן שיהא א"כ לא קשה מידי. [כלומר, דס"ל להיד דוד דאם אכתי אין בהחלק שנתערב במים ה' רבעים, בודאי אי אפשר להפריש אף אם התנו, הואיל ואכתי ליכא זיקת חלה כלל]. ונראה דכוונתו לומר דאי נמי גרסינן שיהא, נמי צ"ל דמיירי קודם שלמדו לנשים להתנות, דאי אחר שלמדו להתנות, התנאי מועיל בכל ענין אע"פ שאין שם חמשת רבעים עיסה. אמנם לא ידעתי מגליה להרב סברא זו וכו'. [וכמש"נ].

ר"ש

צריך ללמד לנשים שלנו המפרישות חלה לאחר גלגול קודם (עריסת)³⁴ [עריכת] הלחם, להחנות מנאי זה, מפני שמערכות קמח עם המקרצות צעשה שעורכות אותן ועושות מהן ככרות, שאותו קמח

³⁰ שנמערב זה, ועל ³¹ הקמח שנשמיר זה, ועל ³² הקרץ שניתן תחתיה, (ו) לכשתעשה כולה גוש אחת ת[ו]קדש זו שצידה לשם חלה. ³³ ולפי(רוש) זה,

ביאורים

37. שם. גם החלת לחם (סי' ו' סקי"א) כתב כן עפ"י פשוטו, ז"ל: ואמנם לדעת כוונת הירושלמי דבעי להתנות על הקמח היא בפשיטות, דיש לחוש שיתגבל שיעור חלה ביהוד ויתוסף על העיסה, והרי לא נתבטל מקודם. עכ"ל. [ועיי' עוד בשו"ת חוט המשולש ח"ג סי' ל"ה (הזכרונהו לעיל בהערה 17), מש"כ בדעת הנך ראשונים בפירוש גירסת המשנה 'ובלבד שלא יהא', וצ"ע היטב].

ועכ"פ אף לדעת רבינו דבכוונת הירושלמי הוא מפרש דאקמח שנתוסף בשעת עריכה קאי, מ"מ ודאי דהתנאי מועיל אף על הקמח הנשאר בעריבה. גם מסברא, וגם ממה שהקשו בירושלמי לעיל [הובא לעיל בדבריו] 'למה לי ובלבד שלא יהא', ומשני 'מתני' עד שלא לימדו את הכהנות'. הרי דאחר שלימדו אותן להתנות, מועיל התנאי אף על המשתמר בעריבה. וביותר, לפמ"ש רבינו דאף להגירסא ד'ובלבד' שיהא 'א"ש קושיית הירושלמי ותירוצו, הרי דגם אם עדיין אין בהחלק שנילוש כבר כשיעור חמשת רבעים, מ"מ מועיל התנאי, [וכדלעיל בהערה 24]. ופשוט.

32. המאירי כאן בביאור התוספתא כתב ז"ל: והקרץ פי' פתיתי עיסה שאינן מדובקין בעיסה. ולשון הרש"ס והשדה יהושע: ועל הקרץ שניתן תחתיה לגלגל העיסה, מדבקים החלקים למטה בשולי העריבה כמין עוגה, ואח"כ מקבצין הכל בה ומשפשפין עד שנדבקין, ומגלגלין אותה. עכ"ל. [והרמב"ם בפ"ח מביכורים ה"ב השמיט הא ד'על הקרץ שניתן תחתיה', ועמד בזה בכס"מ שם, ועיי' מראה"פ על הירושלמי כאן (בד"ה הרי)].

33. כ"ה בכת"י. וכן הובא לשון רבינו בר"ן על הרי"ף בקידושין פ"ג (שם כ"ו ע"א מדפיו) עיי"ש. ומש"כ 'ולפי זה', היינו לפי מאי דקתני בברייתא דירושלמי 'ועל הקמח שנשתייר בה', וכמש"נ בהערה 31.

34. כ"ה בכת"י. וכן הוא בלשון רבינו המובא בר"ן על הרי"ף בקידושין (שם). וכן הגיה מהר"י לנדא בהגהותיו בדפוס וילנא (אות א'). וכ"ה בפירוש הרא"ש כאן, ובפסקיו (סי' ה'). וגירסא מוכרחת היא, דהא קמירי לאחר גלגול, ואיך ייתכן לומר לאחר גלגול וקודם 'עריסה', והרי העריסה תחילת גלגול היא, [ואפשר ד'נתינת מים' ו'עריסה' אחת הן, עיי' מש"נ לעיל בהערה 12]. ועיי' להלן שהביא רבינו לשון הירושלמי דפ' אלו עוברין (פסחים פ"ג ה"ג) 'עירס לא אמר אלא לש, הא עירס לא'. ופירש ז"ל: עירס מלשון 'עריסותיכם', והיכא דמערב יום טוב לא גמר לישתה אלא עירס בעלמא, בזה לא אמר שניהא] אסור להפריש חלתה ביו"ט וכו'. עכ"ל. הרי ד'עירס' הוא קודם גמר הלישה, וגמר הלישה בפשטות הוא הגלגול, וא"כ מבואר להדיא דצריך לגרוס כבכת"י, קודם 'עריכת הלחם'. ועיי' גם במאירי כאן שכתב ז"ל: ומתוך כך מזהירין בתוספות [וכוונתו כפ"ה לרבינו], שבזמן שהנשים עושות עיסה מרובה, שכשהן פותחות עיסותיהן לככרים צריכות להביא קמח בכדי שיעור חלה לעריכת כלם, וכבר הרימו חלתן קודם פתיחת העיסה, צריך שיתנו בשעת הרמתן תנאי זה שהזכרנו, ושלא יטילו החלה באור עד סוף כל העריכה. עכ"ל.

שו"ר להדי דוד שכתב ז"ל: לאחר הגלגול קודם עריכת הלחם, כצ"ל, וכן הוא ברא"ש. מיהו יש ליישב ג"כ עירס כמ"ש הרב בסמוך. עכ"ל. וצ"ב מה ראה במה שכתב רבינו בסמוך, הרי שם מבואר דעירס הוא קודם גמר הלישה וכמש"נ. ונראה שהיד דוד הבין דדעת רבינו היא דגמר הלישה אינו הגלגול, אלא אחר הגלגול הוא, וכמו שצידדנו לעיל בהערה 9. עפ"י דברי התוס' בביצה (ט' ע"א) והרשב"א בעבודת הקודש וספר התרומה עיי"ש היטב. והשתא

וכוונתו, דבירושלמי לעיל מינה מייתי ברייתא: מעשר טבל [כלומר שלא הורם ממנו תרומת מעשר] שנתערב בחולין אסור כל שהוא. אם יש לו פרנסה ממקום אחר [כלומר מעשר ממקום אחר המחוייב בתרו"מ] מוציא לפי חשבון, ואם לאו רבי לעזר בן ערך אומר יקרא שם לתרומת מעשר שבו ויעלה באחד ומאה וכו'. אמר ר' יוחנן ממה שלימדו את הכהנות הדא אמרה אין הלכה כרבי אלעזר בן ערך וכו'. [ובירושלמי שבנוסחת הרש"ס, ובדפוס קושטא של השדה יהושע, גרסין השתא:] ותימר היא והטבל שבה יעלה באחד ומאה, הדא אמרה [אין] הלכה כר"א בן ערך. ע"כ. ומבואר דזו היא עיקר הראיה שלא כר"א בן ערך, וכן הבין מהר"א פולדא דלגירסת רבינו אתיא כפשטה, דמדקתני שלימדו את הכהנות להתנות על הטבל שנתערב בה, הרי דליכא צעה כר"א בן ערך. אבל יעוי' בירושלמי שלפנינו, דגרסין: [במקום 'ותימר היא והטבל שבה'] יאמר הוא והטמא שבה ויעלה באחד ומאה. וקאי אסיפא דההיא ברייתא דקתני: חוץ מן הטמא שבה. כמש"כ שאר מפרשים וכן הוא במהר"א פולדא עצמו. עיי' עליהם ודו"ק. [ורבינו בהביאו בברייתא, לא ראה צורך להביא הך סיפא כלל. עיי'].

30. ובביאור פיסקא זו יעל הטבל שנתערב בה, כתבו הרש"ס והשדה יהושע ז"ל [בתוספת ביאור]: אם בעל העיסה אמר נתערב לי כאן קצת מתבואה שלא נתקנה, והריני מחוייב בה בתרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר, וס"ל כרבנן [דר"א בן ערך הנז'] בהערה הקודמת] דצריך אני לתקן כאילו כולה היא טבל [דחטבל שנתערב לא בטיל, אי משום דכהתירו כך איסורו, אי משום דהו דבר שאין לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל. (עיי' לקמן בפירקין מ"י ומש"נ שם). וקריאת שם בתוך התערובת כדר"א בן ערך לית להו, היילכך הו כולה טבל וצריך להפריש אף מן החולין כאילו לא נתקנו מעולם]. ולקמיה מפרש דהא הו מן הפיטור על החיוב והיכי הקלו גם בזה. עכ"ל.

31. הר"ש סירילאו פירש לפי' דרבינו, דהיינו הקמח הנשאר לשעת עריכה, ז"ל: ונראה לפרש, על הקמח שנשתייר לבעלת הבית לשעת עריכה, שכן דרך הנשים כשהעיסה רכה מערבין בה קמח בשעת עריכה, ונשתייר בה דקאמר נשתייר לצורכה הוא. וכן כתב רבינו שמשון ז"ל. ע"כ. וכוונתו כפי הנראה למש"כ רבינו בסמוך דלפי זה צריך ללמד לנשים שלנו המפרישות חלה לאחר גלגול קודם עריכת הלחם תנאי זה, מפני שמערכות קמח עם המקרצות צעשה שעורכות אותן. הרי דבקמח שמתערב בשעת עריכה מיירי. וכן ממה שמפרש בתוספתא להלן. עיי' עליו. גם המאירי כאן כתב בביאור התוספתא ז"ל: והקמח פירושו אותו שנותן בשעת עריכה. ע"כ. וכבר הבאנו לעיל בהערה 17. את לשון הרשב"א בפסקי חלה שלו (השער השלישי), שפירש כן אף את לשון משנתינו למאי דגרסין 'ובלבד שלא יהא' שם חמשת רבעים. עיי' היטב במש"נ שם.

אולם להלן בהערה 37. נביא בעז"ה דעת ראשונים החולקים בענין זה, ואינהו ס"ל דמעיךר הדין על אותו קמח שנתוסף בשעת עריכה אין צריך להתנות כלל, דבטל הוא בעיסה קודם שנעשה טבל, וכמו שיבואר שם. אלא דמ"מ כתבו דאגב שמתנין על העיסה שהיא טבל, מתנין נמי על הקמח. והשתא היות ועכ"פ אגב העיסה מתנין אף על הקמח, א"כ לדבריהם נמי אפשר לפרש כן כמש"נ בהא דאמרו בירושלמי יעל הקמח שנשתייר בה. או ד"ל לדידהו, דעל הקמח שנשאר בעריבה קאי, והואיל ולאחר מכן נותנין עליו מים ומגבלין אותו עד שנעשה עיסה, על כן צריך להתנות עליו. וכן הוא מפורש להדיא בפסקי תוס' למס' מנחות (אות קצ"ה), כמובא בהערה

ר"ש

ואפילו התנאי אין מועיל אם הושלכה חלתה לאור³⁵. ושםא כיון דנמצטל צרוז קודם שיחול עליו שם טבל³⁶, שוב אין תנור מצרף³⁷.

נעשה עיסה, ואע"פ שאין מערבין בכל אחת ואחת תמנע[ת] רצעים קמח, כיון דצין כולן איכא תמנע רצעים תנור מצרפן או סל.

ביאורים

בע"ז (ע"ג ע"ב), אי משום דהוה דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל, עיי' תוי"ט שם]. אבל הואיל והשתא אכתי לא חייל שם טבל [דהא לא נבלל במים והרי הוא קמח. וגם לית ביה שיעורא דה' רבעים] שפיר בטיל ברובא, וממילא אח"כ לא חייל עליה תו שם טבל, דכבר נתבטל. וכן הבין החלת לחם (סי' ו' סק"ז, הובא לשונו להלן בהערה 38. עיי"ש ותראה שכן מבורר מדבריו) בתחילת דבריו [בדעת הרא"ש שם] עפ"י פשוטו. וכן פירש בעטרת ראש (הובא באוצר מפה"ת הערה 285).

אולם הרא"ש בפירושו כאן ובפסקיו (שם סי' ה'), אף שכתב כעין דברי רבינו, השמיט הדגשה זו דהביטול הוא משום דאכתי לא חייל שם טבל. דז"ל: והוה מצינא למימר דקמח הניתן בכל ככר וככר בטל ברוב הככר ואין התנור מצרפו, אבל בתוספתא וכו'. עכ"ל. [וכע"ז כתב רבינו ירוחם (שם נכ"א ח"ג) ז"ל: ואף על פי שנוכל לומר שקמח הנתון בכל ככר וככר בטל ברוב ושוב אין התנור מצרפו, אבל בתו' כתבו דמצטרף וכו'. ע"כ]. ומנטיית לשונו [של הרא"ש] הבין החלת לחם (שם), דלאו מדין ביטול ברוב דאיסורין מיירי כלל, אלא סברא היא שכתב לענין צירוף לכשיעור, דכיון שבטל הרי הוא כאילו אינו בעין ולא חזי לאיצטרופי. וז"ל החלת לחם: אמנם כפי הנראה מלשון הרא"ש דאחי עלה מטעם אחר, שהרי כתב בזה הלשון וכו', הרי דעיקר כוונתו דכיון דבטל בככר אינו מועיל לו צירוף, ולא שהיא בטל לענין איסור אלא לענין הצירוף לבד היא שבטל. דאי לא כן גם בההיא דירושלמי דתקנו להתנות על הקמח ועל השאור ושאר דברים, הוה לן ג"כ למימר דאולינן בתר רובא, ואם הרוב ככר נילוש השאור שנתוסף בטל בו. אלא ודאי דעיקר כוונתו על הצירוף, דכיון שבטל הו"ל כאלו אינו בעין ולא יוכל להצטרף, והיא דבר המתקבל בסברא. עכ"ל. ועכ"פ בדעת רבינו אין נראה לפרש כן, וכמש"נ.

37. וא"כ אין צריך ללמד לנשים להתנות תנאי זה. וגם אם הושלכה החלה לאור קודם עריכה, נמי א"ש. ובאמת כן היא דעת ספר התרומה המובא בסמ"ג (עשין קמ"א), כמו שהביא הב"י בסי' שכ"ז, [ובספר התרומה עצמו לא נמצא כן. ויעי' בהגהות מיימוניות סוף ספר זרעים (אות כ"א) דשם מבורר כן, אולם יעיי"ש דקודם לזה ממש בסמוך (אחר אות כ') כתוב: עד כאן קצתו מספר התרומה. משמע דזה אינו מספר התרומה, ז"ל הסמ"ג שם: כתוב בספר התרומה, אגב דבעי לאתנויי משום הגוש, שהוא עיסה וטבל קודם שנתערב בככר, וטבל לא בטיל, מתנה גם על הקמח. אבל משום קמח לחודיה אין צריך, שהקמח בטל בעיסה קודם שיקלוט לחלוחית העיסה. וכן עמא דבר. [ויעיי' בחלת לחם (סי' ו' סק"א) שהקשה היאך רשאים להתנות על הקמח שבטל, הא הו"ל מפרש מן החיוב על הפטור. ויעיי"ש היטב מש"כ בזה].

וכ"ה בהגהות מיימוניות (שם), ויעיי"ש עוד בהגה"ה בשם רבינו שמחה. גם בפסקי תוס' במס' מנחות (אות קצ"ה) כתוב כעין זה בזה"ל: אחר שהפריש חלה ועורכין כל לחם בקמח, לכך צריך להתנות שתהא החלה עליה כדאמר בירושלמי. וי"א דההיא בקמח שנשארה מגיבול הראשון וכו' אבל אם אין מוסיף מים על אותו קמח אין צריך אפי' תנאי. ע"כ. ומבורר דלדעת פסקי תוס' א"צ להתנות על הקמח שבשעת עריכה אף לא אגב התנאי שמתנין כבר על הגוש. ועל כן הוצרכו לפרש דהא דאמרו בירושלמי י'על הקמח שנשתייר בה' היינו מה שנשתייר בעריבה מגיבול ראשון. וכמש"נ באורך לעיל בהערה 31. עיי"ש.

לפי"ז שפיר י"ל דאמנם עריסה אחר הגלגול היא, אבל קודם גמר הלישה. ואחי שפיר אף גירסת הנדפס: לאחר הגלגול קודם 'עריסת' הלחם. ועיי' היטב בזה. ומ"מ מהמשך לשון רבינו שכתב: מפני שמערבות קמח עם המקרצות בשעה ש'עורכות' אותן ועושות מהן ככרות וכו', משמע להדיא כגירסת הכת"י. גם מבורר, ד'עריכה' היינו עשיית הככרות ועריכת צורתן. ופשוט.

35. קודם עריכה. וכ"כ הרא"ש בפירושו כאן ובפסקיו סי' ה', והרשב"א בפסקי חלה שלו (בשער השלישי), והמאירי כאן בשם התוספות. וכ"ה בטור סי' שכ"ז ז"ל: וצריך ליזהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה, שאם לא כן אינו חלה על המתגבול אחר כך אף על פי שהתנה. עכ"ל. וכן פסק המחבר (שם). וטעמא דמילתא הוא כמש"כ חיד דוד: כיון דהחלה אינה בעולם בשעה שבאים אלו לכלל חיוב. ואשכחן מקור לדין זה, דבדפוס ראשון של הסמ"ג (עשין קמ"א) נוספה הגה"ה (והובאה במהדורתנו), זה לשונה: שמעתי משמו של הרב ר' נתן [דראין] שלא לשרוף החלה עד שיאפה הפת. והביא לי ראייה מדאמרינן גבי פדין בכור, שאינו פדוי אם פדאו תוך שלשים יום [ונאכלן] המעות, שצריך שיאה המעות [ראוים] לפדותו. וכן דין לומר גבי חלה נמי. ע"כ.

והגר"א בביאורו לסי' שכ"ז (סק"ז) הביא כמקור לזה את דברי המשנה דסוף פ"ג דגיטין (ל"א ע"א), דתנן התם: המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות [סומך על אלו ואוכל טבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן באותן פירות שהקצתי לכך וכו'. (רש"י)], מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני, מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין. אם אבדו הרי זה חושש [לאותן טבלים שתיקן בהבטחתן של אלו וכו'. (רש"י)] מעת לעת. ע"כ. אלא דמ"מ בדינו של רבינו איכא חידוש טפי, דהא דקתני התם בגיטין היינו אמעשה ההפרשה, שצריך להעשות בשעה שהפירות קיימין. ואילו הכא הא קמ"ל דאף שמעשה ההפרשה היה בשעה שהיתה בעולם, מ"מ הואיל ובשעת חלות שם חלה לא היתה החלה בעולם, לא מצי חייל. ואם כי אמנם גם בכה"ג הוא מילתא דפשיטא, עכ"פ ההיא דגיטין לאו בכה"ג ממש מיירי.

והנה הדבר שאול (סי' י"ט אות ז') כתב לדקדק מלשון רבינו כאן, דאם הושלכה חלתה לאור הרי רק התנאי לא הועיל, והיינו דלא תיקנה ההפרשה את הקמח אם יצטרף לכשיעור, אבל עיקר העיסה נפטרה אף אם הושלכה החלה לאור. וכתב שם דלפי"ז צ"ל דהתנאי היה באופן זה, שבחלקה תחול שם חלה מיד על העיסה, וחלקה האחר תחול אח"כ על מה שיתערב. והקשה דזה דוחק, דבלשון התנאי מפורש דכשיעשה הכל גוש אחד תוקדש זו שבידו לשם חלה, ומשמע דאחר גמר העריכה רק אז תחול קדושת חלה על כל מה שמפרשת. ע"כ. ויעיי"ש עוד שכתב דבאמת הטור והשו"ע חידשו לשון תנאי מפורש לחלק ההפרשות, על העיסה שנלושה כבר מיד, ועל הנוסף אח"כ לבר.

36. כוונתו, דאותו קמח שמצטרף למקרצות בשעת עריכה הרי הוא בטל ברוב עוד קודם שנעשה טבל, ועל כן לא שייך בו צירוף לכשיעור שיתחייב בחלה. וממה שהדגיש רבינו 'קודם שיחול עליו שם טבל', נראה לכאורה דכוונתו כאן לדין ביטול ברוב דאיסורין, ועל כן הוצרך להדגיש דקודם שיחול שם טבל הוא דשייך בו ביטול. דאילו לאחר שחל שם טבל הא תנינן לקמן בפירקין (משנה י') דטבל אוסר בכל שהוא, ולא בטיל, נאי משום דכהתירו כך איסורו כמש"כ הרע"ב שם עפ"י הגמ'

ר"ש

ומיהו בתוספתא (פ"א ה"ו) משמע דמנ"ט]רף מכל מקום³⁸. דתניא, כהן³⁹ ששייר⁴⁰ קמח לעיסתו, וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה, והקרן והשאר, מצטרפין לתמשה רצעים (קמח) לאסור את העיסה. ועל כרחין אותו קמח [איי"ר] צשעורן זו [את] הככרות, ונעשה עיסה,

ביאורים

משיירים אותו כלל, אלא שאי אפשר לגבל את כל הקמח שבעריבה בבת אחת, על כן עדיין לא נתגבל. ויעיי' בגירסת התוספתא שלפנינו: כהן ששייר קמח 'לעסק' עיסתו. והא ודאי משמע יותר דבקמח המשתהיר לצורך העריכה מיירי, שהעריכה היא 'עסק העיסה'. ויעיי'.

42. קושיית רבינו על עיקר תנאי הכהנות קאי לפום פשיטה. ולפי מה שפירשנו לעיל בהערה 31. משמיה דהר"ש סירילאו בדעתו, דתנאי הכהנות על הקמח שמוסיפות בשעת עריכת המקרצות הוא, [וכדמשמע גם מפירושו לברייתא דתוספתא לעיל בסמוך, כמבואר בהערה הקודמת]. א"כ השתא הכי קא קשיא ליה, דאיך לימדו אותן להתנות על הקמח שיתוסף בשעת עריכה, הא אותו קמח אינו מוקף כלל בשעת קריאת שם חלה, דהא נוסף רק אח"כ.

והנה לפי מה שנתבאר עוד [שם בהערה], דהא מיהת פשיטא גם לרבינו דתנאי מועיל אף על הקמח שנשתהיר בעריבה ועדיין לא נילוש, [וכדמוכח מדמוקי לה הירושלמי למתני' עד שלא לימדו את הכהנות, כמש"נ שם]. ועוד יתר על כן נתבאר בדבריו, דאפילו אם בהחלק שנילוש כבר אין עדיין חמשת רבעים כשיעור, אעפ"כ מועיל התנאי אף על כל הקמח שנשתהיר, [מדמהו אתי ליה הירושלמי שפיר אף לגירסת 'עד שיהא', וכמש"כ בעצמו שם להדיא 'שהתנאי מועיל בכל ענין']. א"כ היה אפשר לומר דאף על כה"ג נמי קשיא ליה, דאיך מועיל תנאי הכהנות על הקמח הנשאר בעריבה שעדיין לא נילוש, הא לא חשיב מוקף. ואף שהוא בתוך העריבה מ"מ כל זמן שאין בהקמח זיקת חלה הואיל ולא נילוש, לא חשיב מוקף. (וכן נקטו בחידושים וביאורים סי' ר' סק"ד, ובדבר שאול סי' י"ח סק"ב, דזוהי עיקר קושייתו. עיי' עליהם). [נקצת היה נראה דבהנך תרין פירושים תליין ב' הגירסאות דלהלן בסמוך, שבנדפס גרסינן 'הקמח המתגלגל', ובכת"י 'הקמח המתגבל'. ולכאורה הקמח שמוסיפין בשעת עריכה אינו מתגלגל עם העיסה, אלא לכל היותר מתגבל ונדבק בה. אבל הקמח שבעריבה ודאי דאח"כ הוא מתגלגל עמה. ואינו מוכרח].

אלא שמתירוצו של רבינו נראה, דעכ"פ לא על כה"ג שאין בהחלק שנתערב חמשת רבעים הקשה, וכמו שיבואר להלן [בהערה הבאה]. גם מדברי החזו"א בליקוטים לזרעים (סי' ד' סק"ו) נראה דאין קושיית רבינו על הקמח שנשתהיר בעריבה, וגם בסברא פליג, דאיהו סבר דאף דאכתי ליכא זיקת חלה בהקמח, מ"מ הואיל ושייכא ביה הפרשה כבר השתא, ולא חשבינן ליה כדבר שלא בא לעולם, ממילא אף הקמח שייך לחשבו כמוקף, וז"ל שם (ותחילת לשונו הובא לעיל בהערה 24. עיי"ש): ולפיכך כתב הר"ש דאף אם לא גלגלה עדיין ה' רבעים יכולה להתנות, ולכאורה הא לא הוי מוקף בשעת קריאת שם, כיון דליכא עדיין ה' רבעים עיסה וכו'. ואפשר דגם נגיעת קמח מהני, כיון שלא חשיב דבר שלא בא לעולם. עכ"ל. ומדחקשה כן מעצמו ולא זכר את דברי רבינו כאן, בע"כ שהבין דלא זוהי קושייתו, וטעם הדבר דבאמת הא לא קשיא ליה לרבינו, י"ל דהוא מטעם שביאר. ויעיי' היטב.

43. כ"ה בכת"י. [ובר"ן על הרי"ף בקידושין (שם כ"ו ע"א מדפיו) הביא לשון רבינו באופן זה: מאחר העיסה היתה. ובנדפס לפנינו הגירסא: מאחר דעיקר היתה. וכתב הדבר שאול (סי' י"ח סק"ב ד"ה חלה פ"ג מ"א), שבהכרח צריך לצרף ב' הגירסאות. והנה כן הוא לפנינו בכת"י. וכו"ל]. וממה שכתב דמאחר ש'עיקר העיסה' היתה מן המוקף לא חיישינן בהקמח הנשאר אם מן המוקף הוא או

38. ולענין סברת התוספתא, נעתיק כאן את לשון החלת לחם (סי' ו' סק"ז) ז"ל [תוקנו בלשונו כמה ט"ס]: והנה באמת הדבר צריך טעם לדברי התוספתא, למה אינו בטל ברוב קודם שיתחייב. והנה לכאורה רציתי לומר דהו"ל דבר שיש לו מתירין, דהא יכול להפריש עליו, ולמה לו לבוא לידי ביטול, כדקיי"ל דטבל הו"ל דבר שיש לו מתירין הואיל ויכול להפריש עליו, עיי' לעיל סי' ב'. ואמנם לפי מה דאיתא ביו"ד (סי' ק"ב סעיף ד') דכל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, בטל אפילו בדבר שיל"מ עיי"ש, א"כ ה"נ כאן, כל עוד שלא נצטרף אין כאן איסור, ואם נולד האיסור בתוך התערובות אין לו דין דבר שיל"מ. [ועיי' בשו"ת חוט המשולש (ח"ג סי' ל"ה בד"ה ונראה לפענ"ד), שזוהי באמת סברת הסמ"ג בשם סה"ת]. ולכאורה י"ל, דהו"ל היתר בהיתר ולא בטל, כמ"ש התוס' בנה דף ס"א ד"ה בגד שאבד בו כלאים. ועיי' לעיל סי' ג' ס"ק ס"ב חקרונו בזה הרבה וכו', וה"ה בזה שנתערב בעודו קמח ועדיין לא היה בו שיעור אלא שבתוך התערובות נילוש ונצטרף ונתחייב. עכ"ל. ועיי' עליו עוד שם איך שביאר ענין הביטול לדעת הרא"ש, דאינו דין ביטול באיסורין, אלא דבטל לענין שאינו מצטרף לכשיעור, [וכמש"נ לעיל בהערה 36. בשמו]. ולביאורו הלזה צ"ל דהתוספתא פליגא על עיקר יסוד הדין שכתב, דאיכא ביטול לענין צירוף.

39. פירש במנחת ביכורים דנקט כהן משום דעושה עיסתו בטהרה ודרך למסור לו לעשות עיסה ולאפותה. וכן האשה רגילה לעסוק בבצק.

40. בשו"ת חוט המשולש (שם ח"ג סי' ל"ה) דקדק האי לישנא דתנאי בתוספתא כהן 'ששייר' קמח לעיסתו, וכן אשה 'ששיירה' קמח לעיסתה וכו', והוכיח מזה דדוקא בכה"ג דמעיקרא היה בדעתם לערב עוד קמח בהעיסה, אז הוא דמצטרף לחיוב, אבל אם מעיקרא לא היה בדעתם לערב עוד, ורק אח"כ נמלכו להוסיף עוד קמח, אזי לא חל שם טבל על הקמח. [ועיי"ש שפירש לפי"ז את גירסת 'ובלבד שלא יהא' דמתני' לדעת הסמ"ג].

והנה אם כנים דבריו, צ"ל דמש"כ רבינו להוכיח מברייתא הלזו, דהנשים צריכות להתנות על הקמח שמערבות עם המקרצות בשעה שעורכות אותן, משום דהתנור מצרף כל הקמח, היינו דוקא בכה"ג דמעיקרא היה בדעתם כן, שכן רגילות הוא להוסיף קמח בשעה שעורכות את הככרות. אבל על תוספת שהוסיפו אח"כ ולא היה דעתן עליה, א"צ להתנות, וגם אם הוסיפו אחר שנפרשה החלה שרי. ועיי' להלן בהערה הבאה מש"כ בענין אחר לפרש לשון 'ששייר' לפי מאי דמשמע מדברי רבינו.

41. הנה רבינו מכריח דבקמח שעורך בו את העיסה מיירי, אולם ההכרח אינו מבורר עדיין, דאמנם הא מיהת דלא יתכן לומר דבקמח שנשאר כמות שהוא עד לבסוף מיירי, דא"כ לאו בר חיוב חלה הוא, וכמו שביאר. אבל אכתי הא אפשר דמיירי בקמח שנשתהיר בעריבה ועדיין לא נתגבל, ולכשינתגבל יהיה בו בעצמו כשיעור, [וכמו שפירש הוא ז"ל לעיל במתני' לגירסת 'ובלבד שלא יהא'. כמבואר בהערה 17], על כן אף מעיקרא לא בטיל. וכמו שביאר כן באמת החדסי דוד על התוספתא שם. [והרי בע"כ כעין זה צריך לפרש לדעת הספר התרומה שבסמ"ג הנז']. וא"כ מנא ליה לרבינו דבקמח שעורך בו את העיסה מיירי.

וכפי הנראה דמדקתני כהן 'ששייר' קמח לעיסתו, וכן אשה 'ששיירה' קמח לעיסתה, פשיטא ליה דלאו בקמח הנשאר בעריבה מיירי, דאותו קמח אינו קרוי 'קמח ששייר לעיסתו' דהא אין

ר"ש

צפרק צמחא דמסכת טבול יום (מ"צ) פירשמי צנין אחר⁴⁷:
ירושלמי צפרק אלו עוצרין (פסמים פ"ג הל' ג)⁴⁸, מני⁴⁹,
הלש [עיסה] ציוס טוב, (י) [מ] פריש חלמה ציוס

ומשיצ⁴⁴ מוקף מה שצטעם (קדושה)⁴⁵ [קריאת] שס (היו) [היו]
מוקף, אע"פ שצטעם שחלה הקדושה לא (היה) [היה] מוקף. וכן
פירשנו צפ"ק דנדה (ו', א) ⁴⁶ מכת היתה דסוטה (ל', א). ומיהו

ביאורים

לא, נראה להדיא דמיירי דוקא בשיש בהעיסה שכבר נילושה שיעור
חמשת רבעים, [וכמו שרמזנו לעיל בהערה הקודמת. עיי"ש], דאי
לאו הכי אכתי לא היתה 'עיקר העיסה' מן המוקף, דפשיטא דכל
זמן דלית בהעיסה כשיעור, לאו 'עיקר העיסה' היא.
44. הוא ענין נוסף שמבאר רבינו, דאף שמפרישין החלה השתא,
ואילו בשעת חלות שם החלה לאחר גמר העריכה, כבר החלה
מופרשת מקודם ואיננה מוקפת להשיריים, לא איכפת לן בזה, הואיל
ועיקר מאי דבעינן 'מוקף' היינו בשעת קריאת השם, ולא בשעת
חלות שם חלה. וכן נראה עוד דשיטתו היא דעיקר מוקף בשעת
קריאת שם בעינן, ממה שתמה בפירושו למס' דמאי (פ"ד מ"ד)
אעבודא דר' ינאי ביבמות צ"ג ע"א דשקל בערב שבת תרומה מפירי
דביתיה, על פירות שיביא לו אריסיה בשבת, דלמה עישר מביתיה
בער"ש שלא מן המוקף, יעשר למחר בשבת מן המוקף. והרי
הריטב"א כתב ביבמות (שם) דשפיר חשיב מן המוקף, הואיל
ובשעת חלות התרומה הוא מן המוקף. ומדלא נחא ליה לרבינו
בזה, מוכח דעיקר בשעת קריאת שם תליא. [וכמש"נ לעיל בפ"א
מ"ט בביאורים הערה 25. בסופה. עיי"ש].

והנה אמנם הכרח לכאורה אין כאן מהאי דינא לחידושו של
רבינו, דסגי שיהיה מוקף בשעת קריאת שם, דשפיר הוי מצי לאוקמי
בדהוה דאסור לשרוף את החלה עד לאחר גמר כל העריכה, כדי
שתהא בעולם בשעת חלות שם חלה. ומעתה הואיל ואיננה נשרפת
עד לבסוף, א"כ מאן לימא לן דאין מקיפין אותה להעיסה כדי
שתהא מן המוקף אף בשעת חלות שם חלה. אלא דהאמת כתב,
דהכי ס"ל דלא בעינן מוקף אלא בשעת קריאת השם. ועיי".

45. כ"ה בכתי"י. וכן חובא לשון רבינו בר"ן על הרי"ף בקידושין
(שם כ"ו ע"א מדפיו).
46. התם מיייתו למתני' דמס' טבול יום (פ"ד מ"ב) דקתני בה הכי:
אשה שהיא טבולה יום לשה את העיסה וקוצה חימנה חלתה [שכל
זמן שלא קראה שם עליה הרי היא כחולין, (רש"י בנדה שם, ורבינו
בטבול יום שם), וטבול יום דינו כשני ואינו עושה שלישי בחולין.
(רש"י שם)], ומניחתה בכפישה או באנחותא, [וכשהיא קוצה לא
תקרא לה שם, אלא מניחתה לחלה בכפישה או באנחותא. הם
כלים שאין להם בית קיבול כגון נסרים, ואין מקבלים טומאה,
ואצרכוהו רבנן הני משום היכרא שלא תגע בה שוב מאחר שקראה
לה שם. (רש"י ורבינו שם)], ומקפת וקורא לה שם [מקרבתה לכלי
אצל העיסה וקוראה לה שם, שמצוה לתרום מן המוקף וכו']. (רש"י
ורבינו שם)], מפני שהוא שלישי ושלישי טהור בחולין. ע"כ.

והקשה רבינו בפירושו לטבול יום (שם) ז"ל: והשתא משמע
הכא, דאפילו מפרשת ע"מ לקרות שם אח"כ, לאו מוקף חשיב כיון
דבשעת קריאת שם לאו מוקף הוא. וקשה דלא משמע הכי בסוטה
פ' כשם (ל' ע"א), גבי ניטלת מן הטהור על הטמא (היינו מתני'
דלעיל פ"ב מ"ח) כיצד, שתי עיסות אחת טמאה ואחת טהורה נוטל
כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע,
והתניא כביצה, ומפרש דפליגי בשני עושה שלישי בחולין. וגריס
התם בקונטרס אידי ואידי בעיסה ראשונה, דמאן דאמר כביצה קסבר
שאינ שני עושה שלישי בחולין, ואותו כביצה מעיסה טהורה נעשה
שני כשנגע בעיסה ראשונה, וקסבר שמותר לגרום טומאה לחולין
שבארץ ישראל, ואינו חוזר ומטמא אותו כדי חלה כל זמן שלא קרא
עליו שם חלה, דחולין הטהולין לחלה לאו כחלה דמו, ושני אינו
עושה שלישי בחולין. והשתא מכל מקום כשיקרא שם יקבל טומאה
אותו חלה, אלא ודאי כיון שקוצה ממנה חלה על מנת לקרות שם

ובטעם הדבר מדוע חשיב 'מוקף' כשקוצה על מנת לקרות שם
אחר כך, כתב הדבר שאול (סי' י"ח אות י"א): אפשר דהכי הוא
עיקר דין חרמת תרומה וחלה, שנוטל מן הבור של יין או מן הכרי
ואז קורא שם, ואדרבה אין הדבר רגיל ומצוי שיהיה הכל מוקף
בשעת קריאת השם, ועיקר כוונת התורה בענין מוקף שיראה הדבר
כתורם מיניה וביה, ובהכי סגי וכו'. עכ"ל.
ולסיכום, היוצא מדברי רבינו שם הוא, דמספקא ליה בב' דרכים.
דלתירוצין קמא ס"ל דבעינן מוקף בשעת קריאת שם, אבל בשעת
חלות שם חלה לא בעינן מוקף. ואילו לתירוצין הב' והג' אף בשעת
קריאת שם לא בעינן מוקף, וסגי במה שקוצה ע"מ לקרות שם
אח"כ. והשתא מה שכתב להלן בסמוך דבפרק בתרא דמס' טבול
יום פירש בענין אחר, לכאורה אין כוונתו דאיכא שם פירוש אחר
בנוגע לענין משנתנינו, דהא ודאי דלא נתכווין לרמוז לב' התירוצים
האחרונים שכתב שם, כלומר דחשיב מוקף במה שקוצה ע"מ לקרות
שם אח"כ, דמה צורך לנקוט כן הכא, הרי באמת במשנתנינו היא
קוראה שם בשעה שהוא מוקף. ובע"כ דמה שסיים דבפרק בתרא
דטבול יום פירש בענין אחר, כוונתו רק לענין התירוצין על הקושיא
מההיא דסוטה דף ל', דבענין זה כתב שם עוד את ב' התירוצים
הנו'. ועיי".

47. כוונתו בזה נתבארה בשלהי ההערה הקודמת. עיי"ש.
48. וכן הוא בירושלמי ביצה פ"א ה"ח. [והעתקנו הלשון עם
תיקונים מכת"י כדרכנו, ובירושלמי (שם ושם) הוא כבכת"י].
49. מקור ברייתא זו בתוספתא דביצה (פרק א' הל' י"א), וזה
לשונה [עם הגהות הגר"א]: הלש עיסה ביום טוב בין טמאה בין
טהורה, מותר לטלטלה ומותר להפריש ממנה חלה. לשה מערב יום
טוב ושכח ולא הפריש [ממנה חלה], אסור לטלטלה ואסור להפריש
ממנה חלה. ע"כ. אלא שהירושלמי לא גרס בברייתא 'בין טמאה בין
טהורה', וכדמוכח מהמשך הסוגיא, כמש"כ הפנ"מ שם. [אולם

ר"ש

חלמה חלה צסוף⁵⁶, מקנה מקנו זה שיפרישנה תחלה, שלא תטמא את העיסה. פירוש, עירס מלשון 'עריסותיכם'. והיכא דמערב יוס טוץ לא גמר לישתה חלה עירס בעלמא⁵⁷, בזה לא אמר שניהא] אסור להפריש חלמה ציוס טוץ, וכדמסיק צעיסה טמאה שפריש חלמה צסוף. (וב)ירושלמי (הל' א) אמתנימין דהכא, ר' יוסי צסס ריש לקיס, דרצי

טוץ⁵⁰. לשה מערב יוס טוץ ושכח להפריש חלמה, אסור לטלטלה⁵¹, ואין צריך [לומר] ליטול ממנה⁵². עירס לא אמר חלה לש, הא עירס לא⁵³. ואמר שמואל אחוי דרצי צרכיה, תיפטר צעיסה טמאה, שאינו מפריש חלמה חלה (ב)צסוף⁵⁴. א"ר יוסי צר צון⁵⁵, צדין היה [צ]עיסה טהורה שלא יפריש

ביאורים

לפירושו של בעל נועם ירושלמי המובא להלן, שפיר י"ל אף להירושלמי כגירסת התוספתא, ויתבאר להלן בהערה 55. בעז"ה. 50. וכדאיתא בביצה ל"ז ע"א, גבי הא דתנן התם (ל"ז ע"ב): ואלו הן משום שבות וכו' ולא מגביהין תרומה ומעשר. דהני מילי פירי דטבילי מאתמול, אבל פירי דטבילי האינא, כגון עיסה לאפרושי מינה חלה, מפרשינן ויהבינן לכהן. ע"כ. שהרי מותר לגלגל עיסה ביו"ט ולאפותה, כדי לאכול פת חמה, ובע"כ צריך להפריש ממנה חלה ביו"ט. [עיי' ביצה (ט' ריש ע"א), וברש"י ותוס' שם]. 51. דטבל היא, וקסבר האי תנא דאין טבל מוכן אצל יו"ט ושבת. (פנ"מ שם). [ואע"ג דבשבת מ"ג ע"א אמרינן דטבל מוכן הוא ולא חשיב מבטל כלי מהיכנו, ובביצה ל"ד ע"ב נמי מבוואר דטבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן ולא אמרינן מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא, מ"מ כבר כתבו התוס' בשבת קכ"ח ע"א (ד"ה אבל לא את הטבל) ובביצה ל"ז ע"א (ד"ה בדטיבלא) דה"מ להני תרי מילי, לענין שאם עבר ותקנו מתוקן ודלא חשיב ליה מבטל כלי מהיכנו, אבל לגבי טלטול בידים לא. עיי"ש].

52. דהא תנן התם בביצה (ל"ז ע"ב) אלו הן משום שבות, ולא מגביהין תרומה ומעשר. והא נמי כתרומת דגן דמיא. [ורש"י ביצה שם ט' ריש ע"א]. וכן נראה ממשמעות הסוגיא דף ל"ז ע"א שם, וכדלעיל בהערה 50.

53. תיבות אלו פירשן רבינו להלן בסמוך, [ונביא דבריו כאן להציפות הפירוש] ז"ל: פירוש, עירס מלשון עריסותיכם, והיכא דמערב יו"ט לא גמר לישתה אלא עירס בעלמא, בזה לא אמר שניהא] אסור להפריש חלמה ביו"ט, וכדמסיק בעיסה טמאה שמפריש חלמה בסוף. עכ"ל. כלומר דבריו הירושלמי הללו אסיפא דברייא קאי, גבי לשה בערב יו"ט ושכח להפריש חלמה, וקדיין דדוקא היכא דגמר לישתה מערב יו"ט ושכח להפריש, הוא דאסור להפריש ביו"ט, אבל לא גמר הלישה אלא עירס בעלמא, הואיל וגמר הלישה נעשה ביו"ט מותר להפריש ממנה. והיינו דוקא בעיסה טמאה, וכמו שיבואר להלן בהערות הסמוכות.

54. הוא דאם עירס עיסה בערב יו"ט מפריש חלמה ביו"ט, אבל בעיסה טהורה שמפריש חלמה כשעירס [וכדלהלן], אם עירס בערב יו"ט אינו מפריש חלמה ביו"ט. (נועם ירושלמי, הו"ד בגליון אפרים על הירושלמי פסחים שם).

55. הנה בדברי ר' יוסי בר בון אשכחן ב' דיעות בפירוש דבריו, דהנועם ירושלמי (שם) כתב בזה ז"ל: א"ר יוסה בי ר' בון בדין היה בעיסה שלא יפריש חלמה אלא בסוף. וכיון שמעיקר הדין גם בעיסה טהורה מפריש חלמה בסוף, לכן גם אם עירס עיסה טהורה בערב יו"ט מפריש חלמה ביו"ט. עכ"ל (הובא בגליון אפרים שם). וא"כ לפום פירושו באמת גם עיסה טהורה שעירס אותה מערב יו"ט, מותר ליטול ממנה חלה ביו"ט. וחילוקא דבין טמאה לטהורה הוא רק להס"ד, אבל לאו בהכי סליק. [ולפום מסקנא זו, שפיר איכא למיגרס בברייא (שמקורה בתוספתא) הלש עיסה ביום טוב בין טמאה בין טהורה, וכגירסת הברייא בתוספתא עצמה (וכנ"ל בהערה 49), דלמסקנא באמת בין טמאה בין טהורה חד דינא אית להו בין ברישא בלש ביו"ט, ובין בסיפא בלש מערב יו"ט].

אבל מלשונו של רבינו בסמוך, שכתב וכדמסיק בעיסה טמאה שמפריש חלמה לבסוף. מבוואר דפירש אף למסקנת הירושלמי כן,

56. הנה בענין מהו 'בסוף', ומהו 'תחלה' [דבסמוך], אשכחן דפליגי בזה הראשונים, דהמאירי בפ"ב (המשנה הרביעית) ביאר את לשון הירושלמי הלזה, ד'תחילה' היינו נתינת המים, ו'סוף' היינו הגלגול. עיי"ש שכתב כן עפ"י 'גדולי הדור', שהוא הרשב"א בפסקי חלה שלו (ריש השער הרביעי). עיי' עליהם היטב, ותראה שדבריהם שוין. [ולכאורה צ"ע היטב מדברי הרשב"א עצמו בעבודת הקודש (בית מועד, השער הראשון), שכתב ז"ל: לפיכך גלגל עיסה מערב יו"ט וגמר לישתה מערב יו"ט אין מפריש חלמה ביו"ט וגמר לישתה מערב יו"ט וגמר לישתה ביו"ט אין מפריש חלמה ביו"ט וכו'. עכ"ל. הרי ד'עירוס' שבירושלמי הוא לדידיה גלגול, ו'לישה' שבירושלמי הוא לדידיה 'גמר לישתה'. ובפשטות היה נראה דמאי דקאמר ר' יוסי בר אבין: בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלמה אלא 'בסוף', תקנה תיקנו שיפרישנה 'תחילה' וכו'. פירוש 'תחילה' היינו כמו 'עירס' דלעיל מינה, ו'בסוף' היינו כמו 'לישה' שבירושלמי דלעיל דהיינו גמר לישתה להרשב"א. וכן באמת פירש בספר התרומה (המובא לעיל בהערה 9). ואולי לא כן ס"ל להרשב"א, ואינו מפרשן כי הדין. וצ"ע. [ועיי' עוד לעיל שם בהערה 9].

לעומת זאת, בספר התרומה (סי' פ"ד, הובא כל לשונו לעיל שם בהערה 9) מבוואר ד'תחילה' היינו לאחר גלגול גרידא, תערובת מים וקמח, שעדיין מחוסרת הרבה לישה ושיפה ובעיטה. ו'בסוף' היינו לאחר גמר תיקון כל העיסה. ושם הבאנו דברי התוס' דביצה (ט' ע"א) שנראה מדבריהם כדעת ספר התרומה, ועפ"י דבריהם פירשנו גם לשונו של רבינו שם כן, שכתב ז"ל: טוב היה שתמתין עד לבסוף שתגמר [הלישה] ותעשה כל העיסה גוש אחד, ובטמאה עושין כן. עכ"ל. [ועיי' עוד לעיל שם בהערה 12. ובהערה 34]. ועיי' עוד בקהלות יעקב (החדש) ביצה (סי' ז) מש"כ בהאי ענינא ובביאור סוגיית הירושלמי הלזו.

57. כעיי"ז פירש בקרבן העדה, ועיי' עליו גם בירושלמי ביצה פ"א ה"ח. וכבר הארכנו די בדעת רבינו לעיל [בהערות 9, 12, ו 34] דלדידיה נראה (אבל אינו מוכרח) ד'גמר לישתה' אחר הגלגול הוא, ו'עירס' היינו תחילת הגלגול, כלומר נתינת מים בקמח ועירובן קצת בידיים. אולם יעיי' במהר"י קורקוס פ"ח מביכורים ה"ב שפירש את לשון הירושלמי כן: פירוש 'עירס' מלשון עריסותיכם, והוא תחלת הערוב. ו'לש' הוא גמר הערוב והוא גלגול הנזכר במשנה וכו'. עכ"ל.

...

ר"ש

רבי עקיבא. אמר ר' יוחנן דברי הכל היא, כיון ש[היא] נותנת את המים וזו היא 'ראשית עריסותיכם'⁶². פירוש, דרבי עקיבא היא, מילתיה דרבי עקיבא לקמן (נאידן פירקא)⁶³ [צפרק שאחר זה] (מ"ד). ונראה לי דטעות סופר⁶⁴, דאדרבה, ממתינן רבנן ולא

עקיבא היא⁵⁸. דמנינן (הסס) [תמן], הנוטל חלה מקב, רבי עקיבא אומר חלה, וחכמים אומרים אינה חלה. ⁵⁹ כלום אמר רבי עקיבא חלה לשעבר, שמה ⁶⁰ [כ]תחלה, ואנן צמחלה קיימינן. ⁶¹ ר' יונה אומר ר' חייא צסס ריש לקיש, ירדו לה צשיטת

ביאורים

קמח', דלפי גירסא זו אין לנו שום ראיה ממתני' דצריך שיהא בהקמח שכבר נתערב במים שיעור ה' רבעים. אלא אף לאידך גירסא ד'בלבד שיהא', שבאמת בעינן שיהא בהקמח שנתערב שיעור ה' רבעים, מ"מ אף לפי"ז יש לפרש שפיר דברי ר"ל שבירושלמי בלא לעשות ט"ס.

ונעתיק כאן את לשונו של מהרי"ט אלגאזי (אות ט'), במהדורתו או"ק א', עמ' רכ"ח), דשקיל וטרי בהאי ענינא, ונשאר בקושיא על רבינו, וז"ל שם: איברא דראיתי להר"ש במתני' שהביא דברי הירושלמי הנזכר דמוקי מתני' כרבי עקיבא דאמר המפריש חלה מן הקב הוי חלה, וסיים וכתב וז"ל, ונ"ל דטעות סופר דאדרבה מתני' כרבנן ולא כר"ע עכ"ל, ודבריו אינן מובנים, דמאחר דהוא עצמו כתב לעיל דהירושלמי גריס 'בלבד שלא יהיו שם ה' רבעים קמח', א"כ לפי גירסא זאת לא קפיד מתני' על מה שנתערב במים דליהוי כשיעור, וכיון שכן ע"כ אתיא כר"ע. דבשלמא לגירסא דגרסי 'בלבד שיהיו שם ה' רבעים' אתי שפיר דמתני' ודאי כרבנן, דבפחות משיעור לא הוי חלה, אבל לגירסת הירושלמי מי הגיד לו דאף לפי גירסתם בעינן שיתערב במים כשיעור, ומנין לו דבר זה כיון דבמתני' ליכא שום גילוי מזה. ואפשר דהירושלמי ס"ל דמדלא קתני מתני' תרתי, ובלבד שיהיו שם ה' רבעים ובלבד שלא יהיו שם ה' רבעים קמח, ולא קתני אלא חדא שלא יהיו שם ה' רבעים קמח, ש"מ דלא קפיד תנא על מה [שנתערב] שיהיה כשיעור. וא"כ על דעתיה דרשב"ל אתיא כר"ע, ומנין להר"ש לשבש הירושלמי ולומר דט"ס הוא. ובפרט דצ"ל דהך שקלא וטריא דפלוגתא דרשב"ל וריו"ח דלרשב"ל מתני' כר"ע ולריו"ח מתני' אתיא ככ"ע ואפילו לרבנן, הכל הוא טעות, דלכ"ע מתני' אתיא אפילו כרבנן, וזה דבר תימה לעשות טעות כ"ז בהירושלמי בלי שום הכרח וראיה.

ועוד קשה דאפילו את"ל דכן הוא האמת, דאפילו לפי גירסת הירושלמי 'בלבד שלא יהיו' וכו' בעינן שיתערב במים כשיעור חלה, וכמו שראיתי להטור י"ד סי' שכ"ז שמתבאר מדבריו בפשיטות דהכי ס"ל, דאפילו לפי גירסא זאת בעינן שיתערב במים ה' רבעים וכו', [וכבר נתבאר ענין זה לעיל בהערה 17. באורך], עם כל זה יש לפרש הירושלמי הנזכר דמוקי מתני' כר"ע באופן שלא יהיה טעות סופר, והוא בהקדים מאי דאמרינן בירושלמי גבי מתני' [פ"ד ה"ב] דאמר ר"ע הנוטל חלה מן הקב היא חלה, דחזרו לומר דהיינו טעמא דר"ע דמדמי לה לאומר הרי זה תרומה על פירות האלו לכשיתלשו ונתלשו, ורבנן מדמיין לה לאומר הרי זה תרומה על הפירות המחוברים עכ"ל.

ונראה לומר טעם לסברת ר"ע דמדמי לה לאומר לכשיתלשו ונתלשו, אף דהכא מפריש סתם מן הקב ואינו מפרש לומר שיהיה חלה לכשיתלשו שיעור חלה, דה"ט דמסתמא אמרינן דכיון דאדם יודע דקב אחד אינו מתחייב בחלה, אנן סהדי דכוונתו לומר שיהיה חלה לכשיתלשו לשיעור, דסתמו כפירוש. והנה כי כן י"ל דבהא פליגי ריו"ח ור"ל הכא. דר"ל ס"ל דבנתנית המים אינו מתחייב מן התורה, דקרא דראשית עריסותיכם לא חשיב עריסה כי אם אחר הגלגול, וקודם גלגול לאו בר חיובא הוא כלל, וא"כ מתני' דקתני דכיון דנתנה את המים מגבהת חלתה קודם גלגול, ע"כ ר"ע דהכא נמי המפריש חלה בנתנית המים היא חלה, דחשיב כאילו פירש בפירוש שיהיה חלה לכשיגלגלה, דבכה"ג המפריש ש"ד ואלבא דר"ע כההיא דמפריש חלה מן הקב ה"ה דאמרינן דכיון דאדם יודע דאין חיוב חלה אלא לאחר גלגול, אנן סהדי דכוונתו שלא יחול שם

58. ז"ל השדה יהושע: דר' עקיבא היא, אמאי דקאמר במתניתין כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה קאי, והכי קאמר, מתניתין דקאמרה דכיון דנתן את המים מגבהת חלתה ואעפ"י שעדיין אין בגלוש שיעור חלה שעדיין לא גלגלה ולא טמטמה להדביק העסה כדי שיהא בה שיעור חלה, היינו כר' עקיבא דמתני' דפ' בתרא דמכילתין, דתנינן תמן הנוטל חלה מן הקב וקב אין בו שיעור אמר רבי עקיבא דהוי חלה, והכא נמי משנתן את המים דאמר דמגבהת חלה אע"ג דליכא שיעור בגלוש ובנדבך, היינו דר' עקיבא, דאלו כרבנן בעו שיעור בגלוש. ע"כ. וכן פירש גם מהרי"ט אלגאזי (אות ט'), במהדורתו או"ק א'), וסיים: ועיי' בפ"י הרב שדה יהושע. וכבר כתב כן בקצרה הר"ש סירילאו בפירושו למתני'. עיי"ש. וכעיי"ז בפ"י מהר"א פולדא ובפנ"מ.

59. ומקשי איך אמרת דאתיא כר' עקיבא, כלום אמר ר' עקיבא התם במשנה אלא בדיעבד, דהכי קאמר הנוטל בה"א דמשמע אם נטל, ולא אמר נוטל שהוא לכתחלה, ואנן במשנה זו לכתחלה קיימינן. (שדה יהושע שם). ועיי' ירושלמי לעיל פ"ב ה"ב, [ותוכן השו"ט שבירושלמי שם, הובא בפירושו של רבינו לקמן פ"ד מ"ד. עיי"ש] אחא דקתני במתני' דשם (מ"ג) ור' עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין וכו', דפריך: מחלפה שיטתיה דר"ע, תמן הוא אמר נוטל מקב חלה, וכא הוא אמר הכין. ומשני: תמן לשעבר ברם הכא לכתחילה. ע"כ. וכתב הפנ"מ, דמהתם הוא דפשיטא לן דר"ע לא אמר אלא בדיעבד.

60. תוקן עפ"י כת"י 'כתחילה' [ובירושלמי 'כתחילה']. כלומר לכתחילה. [נודרך כלל ישנם שינויים קלים בנוסח הירושלמי שלפנינו כאן, מן הנוסח שהביא רבינו, אך היות ואין השינוי משמעותי, לא ציינו על כך. והרוצה לעמוד על השינויים עיי' בפנים].

61. ומשני, רבי יונה ר' חייא בשם רשב"ל ירדו לה כשטת ר' עקיבא, כלומר לא אמרו דאתיא ממש כר' עקיבא, שהרי ר' עקיבא מייירי לשעבר ומתני' לכתחלה, אלא תנא דמתני' ששנה משנה זו ירד כשטת ר' עקיבא ויותר ממנו, דקאמר אפי' לכתחלה, אבל כרבנן כלל לא שהם אמרו דאפילו בדיעבד אינה חלה. (שדה יהושע שם). וכעיי"ז פי' הר"ש סירילאו). ויעיי' במהר"א פולדא שפירש דרבנן דר"ע הם שירדו לשיטתו של ר"ע, וס"ל אף יותר ממנו דגם לכתחילה מצי מפריש מן הקב. וקצת נראה דגירסתו היתה 'ירדו להם רבנן בשיטת ר"ע'. או אפשר דהואיל ואף לגירסת הירושלמי שלפנינו [וכ"ה גירסת רבינו] הנוסח הוא 'ירדו' בלשון רבים, על כן פירש דארבנן דר"ע קאי.

62. ורבי יוחנן אמר דדברי הכל היא מתניתין, משום דראשית עריסותיכם כתיב, והיינו משנתנו מים בקמח נערס, אבל כשהקב כבר נערס ויש פחות מכשעור, בהא פליגי רבי עקיבא וחכמים, ואין במחלוקתם שיוכיח למשנתנו. (שדה יהושע שם).

63. כ"ה בכת"י. [וזהו גם הכוונה בנוסח הנדפס 'באידך פירקא', וכלשון הגמ' זבחים (ט"ו ע"א)].

64. הנה על דברי רבינו הללו נתחבטו הרבה רבתינו האחרונים, מה ראה לומר דטעות סופר הוא, והרי ברור הוא דעיקר מה שכתב כן דט"ס הוא, היינו משום דס"ל דהא דקתני במתני' 'כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה' הוא דוקא אם יש בהקמח שנתערב כבר, שיעור ה' רבעים, וכיון שכן יצא לו דאדרבה, מתני' רבנן היא ולא ר"ע. ובוזה תמהו האחרונים, דלא מיבעיא למאי דגרסינן במשנה דייקנית שהביא רבינו עצמו לעיל 'בלבד שלא יהא שם ה' רבעים

ב נדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה, שהמדומע פטור, ומשגלגלה חייבת. נולד

ר"ש

גלגולה מה מועיל, הרי כבר נחמיצה צחלה משגלגלה:
ב שהמדומע [פטור]. [צ'סדמדענה] לפחות ממאה.
 ואפי' דימוע דרנן ומפקעה) חלה זומן הזה דרנן,
 כדפרשין לעיל צ"ק (מ"ד)¹: נולד לה ספק טומאה.
 לעיסה. הא דמוקי לה צ"ק דנדה (ו', ז) ²(אפילו)
 נשען³, כגון ז' וטהור שהיו פורקין מן הסמור או טוענין

רצי עקיבא. וי"ט [דכוותה] (דכחו) צפרק אלו עוצרין (פסחים
 מ"ו, א), אמתנין דכילד מפרישין חלה בטומאה ביום ט"ז⁶⁵,
 דקאמר צירושלמי (הל' ג) (ד' מתני') צשנטמאח קודם
 גלגולה, אצל אס נטמאח אחר גלגולה יעשנה
 קצין. כלומר פחות מכשיעור, [שיגלגל קצ קצ
 צפני ע"מ]. ואדרבה, איפכא נראה⁶⁶ דהא אחר

ביאורים

בשניטמאח לאחר גלגולה, אבל אם ניטמאח קודם לגלגולה, יעשנה
 קבין. ע"כ. ועיי"ש בתורתן של ראשונים שהביא את דברי רבינו,
 וסיים: וכמה ראשונים גורסין כמו בירושלמי שלפנינו. ויעוי' עוד
 בתחילת דבריו שם שהביא את דברי המנהיג בהל' פסח סי' ל"ט
 [ציוין גם בציון ירושלים על גליון הירושלמי (שם כ"א ע"א)],
 שפירש את כוונת הירושלמי לפי הגירסא שהיתה לפני רבינו, וז"ל
 המנהיג שם: ירושלמי, מפני כשנטמאח עד שלא גלגלה, אבל אם
 נטמאח לאחר גלגולה יעשנה קבין בתימה לפוטרה מחלה, והלא
 כבר נתחייבה בחלה. אבל מתני' שלא גלגלה ולא נתחייבה בחלה,
 לא תקרא לה שם, שלא תגלגלה כשיעור שתחייב בחלה שתהא
 ראויה לקריאת שם עד שתאפה וכו'. הכין מפרשין ליה להירושלמי
 לדעת הגאון, וישר. עכ"ל.

1. ועיי"ש בביאורים מהערה 24. ואילך, שהארכנו טובא בבירור
 דעת רבינו בפטורא דמדומע, ובהא דחלה בזמן הזה דרבנן, קחנו
 משם.

2. תיבת 'אפילו' ליתא בכת"י. ובאמת גם בסוגיית הגמ' דנדה
 (שם) ליתא, אולם מלשון רש"י שם שעשה ד"ה 'אלא אפילו'
 בנשען, נראה קצת דגריס כן בהש"ס (עיי' בהערה הסמוכה שהבאנו
 את לשון הסוגיא עם פירש"י). ואף אי לא גריס כן, עכ"פ ייתכן
 דלגירסת הנדפס כאן, נקט רבינו בלשונו כן עפ"י פירש"י דשם. [ועל
 כן השארנו תיבה זו באותיות רגילות, ובמוסגר].

והכוונה בזה היא כמו שכתבו התוס' (שם ו' ע"ב בד"ה נולד),
 ז"ל: משגלגלה תעשה בטהרה, פירוש אם לאחר גלגול נולד לה
 ספק טומאה דלא שייך בחולין אלא בחלה, תעשה בטהרה, אע"ג
 דחלתה תלויה וליכא הפסד כהן אסור לגרום לה טומאה משום
 משמרת תרומותי. וה"ה דאפילו נולד לה ספק טומאה דשייכא אף
 לחולין דאסור לגרום טומאה, אלא דמפרש בברייתא איזה ספק
 אמרו בספק חלה, דאפילו בספק טומאה דלא שייכא בחולין, חלתה
 תלויה, ואשמועינן חולין הטבולין לחלה כחלה דמו וכו'. עכ"ל.
 וה"ג לגירסת הנדפס כן, דלשון 'אפילו' היינו דאף דלא שייכא הך
 ספק טומאה בחולין, מ"מ חלתה תלויה. ודו"ק.

3. נעתיק כאן את סוגיית הגמרא בנדה שם [עם פירש"י], וממילא
 יובנו דברי רבינו. זה לשון הסוגיא שם: תנן התם נולד לה ספק
 טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה [אם ירצה יטמאנה ביד,
 דסוף סוף חלת ספק היא ולא תאכל. (רש"י)], משגלגלה תעשה
 בטהרה [בכלים טהורים ואל יטמאנה ביד, ואע"פ דסוף סוף חלתה
 אסורה אסור לטמאנה ביד, הואיל ונגמרה מלאכתה לחלה אסור
 לגרום לה טומאה ודאית, דכתיב "ואני הנה נתתי לך את משמרת
 תרומותי" שתי תרומות במשמע, טהורה ותלויה, ואמר קרא שומרנה.
 (שם)]. עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, חולין נינהו ומותר לגרום
 טומאה לחולין שבארץ ישראל. משגלגלה תעשה בטהרה, חולין
 הטבולין לחלה כחלה דמו ואסור לגרום טומאה לחלה.

תנא, וחלתה תלויה [כשעשאה בטהרה, משום ספק הנולד לה
 ראשון. (שם)], לא אוכלין ולא שורפין. באיזה ספק אמרו [כלומר
 באיזה ספק הוצרכו לומר 'חלתה תלויה'. (שם)], בספק חלה [בספק

קדושת חלה משעה ראשונה כי אם לאחר שיגלגלה וסתמא הרי
 כמפרש. אבל ריו"ח פליג ארשב"ל ואמר דדברי הכל היא, דכיון
 שהיא נותנת המים זו היא ראשית עריסותיכם, דס"ל דמן התורה כל
 שנתערבו ה' רבעים במים אף קודם גלגול כבר חל עליו עונת חיוב
 חלה כדמות תבואה קודם מירוה, אלא דקודם גלגול אין לה דין
 טבל ומותר לאכול עראי, וכיון שכן אפילו כרבנן אתיא מתני'.

עכ"ל.
 גם היד דוד כאן האריך לתמוה על רבינו, וז"ל: לכאורה א"צ
 לומר דט"ס הוא, דהא לפי מ"ש הרב לקמן טעמיה דר' עקיבא דהוה
 כאומר פירות אלו תרומה לכשיתלשו ונתלשו, וא"כ הכי נמי בשעת
 נתינת המים דעתו שיהיה תרומה בשעת התחייבות החלה, אבל
 עכשיו הוה כמחובר ולא מהני, א"כ לרבנן דלא מהני כה"ג ה"ג לא
 הוי חלה כלל. ולהכי משני דדברי הכל היא דכיון שנותנת את המים
 זוהי ראשית עריסותיכם ולא דמי לקב. ועוד לפי דברי הרב כל
 הירושלמי ט"ס הוא וכנטול דמי, דאי אפשר נמי לגרוס רבנן, דא"כ
 לא יצדק כל דברי הירושלמי. ועיי' בשדה יהושע שפירש דברי
 הירושלמי לפי הנוסחא הכתובה. ושו"ר בהלכות י"ט שתמא על
 הרב, והוא הבין בכוונתו דאף לפי הנוסחא בלבד שלא יהא, מ"מ גם
 הוא מודה דצריך שיהיה ה' רבעים קמח מעורב במים, וא"כ הוא
 דלא כר"ע אלא רבנן. ומלבד שאין הכרח כלל במשנה לזה, מ"מ אף
 גם לא יצדק הלימוד שהביא מראשית עריסותיכם. ובע"כ מהא מוכח
 דכוונת הירושלמי דהא דשרי לישול חלה בנתינת המים תליא
 בפלוגתא דר"ע ורבנן, אבל מהא כמה שיעור קמח צריך להיות לא
 מיירי. עכ"ל. ועיי' עוד באבני נזר חיו"ד (סי' תכ"ד אות ה'), ובמלא
 העומר (סי' שכ"ז אות ב'), ובחזו"א ליקוטים לזרעים (סי' ג' אות
 ד').

וז"ל הדבר שאל (סי' י"ח אות ה') והר"ש במשנתנו הביא דברי
 הירושלמי בדעת ר"ל, וכתב דנראה לו דט"ס הוא בירושלמי,
 דאדרבה משנתנו כחכמים ולא כר"ע. והנראה בכוונתו, דס"ל
 להר"ש דלמה שחזרו לומר [בירושלמי לקמן פ"ד ה"ב (הובא
 בפירוש רבינו על פ"ד מ"ד)] דנוטל מן הקב אינו דומה לפירות
 שלא נגמרה מלאכתן, א"כ לא מצאנו כלל דלר"ע מועלת הפרשה
 בחלה בדבר שאינו גמור, וע"כ אין מקום לדמותו לנוטל מן הקב.
 ומש"כ הר"ש דאדרבה מתני' כחכמים, לכאורה מוכרחים אנו לפרשו
 דקאי אסיפא ז'בלבד שיהא שם חמשת רבעים, והיינו דר"ל אמר
 דמשנתנו שהצריכה עירוב ה' רבעים, כחכמים וכו'. מיהו זה צ"ע,
 דהא לעיל מינה כתב הר"ש שעיקר הגירסא ז'בלבד שלא יהא וכו'.

עכ"ל.

65. פירש"י (בפסחים שם) ז"ל: כיצד מפרישין חלה בטומאה,
 שנטמאח העיסה, ושוב אין חלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן,
 כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח. הרי אין יכול לאפותה
 מאחר שאינה ראויה לאכילה. ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר
 שלא תחמיץ. ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר שאין שורפין
 קדשים ביום טוב. עכ"ל.

66. ובירושלמי שלפנינו (שם) אכן הגירסא איפכא: מתניתא